

**waterschapsbedrijf
limburg**

water. samen halen we er meer uit

Ontwerp Meerjarenraming 2023-2032 en Ontwerp Begroting 2023

Maria Theresialaan 99
Postbus 1315
6040 KH ROERMOND

T +31 (0)88 842 00 00

E info@wbl.nl

I wbl.nl

Vastgesteld xx juli 2022
door Algemeen Bestuur
Waterschapsbedrijf Limburg

Inhoudsopgave

1	INLEIDING	7
1.1	Planning en Control Cyclus	7
1.2	Meerjarenraming en Begroting	7
1.3	Strategisch Kader	8
2	DE PROGRAMMAVERANTWOORDING	9
2.1	Programma zuiveren	9
2.1.1	Zuiveren: Wat willen we bereiken en wat gaan we doen?	9
2.1.2	Zuiveren: Wat mag het kosten?	12
3	BEGROTING 2023: DE PARAGRAFEN	24
3.1	Ontwikkelingen sinds het vorig begrotingsjaar	24
3.2	Uitgangspunten en normen	24
3.3	Incidentele baten en lasten	24
3.4	Kostentoerekening	24
3.5	Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen	25
3.6	Waterschapsbelastingen	25
3.7	Financiering	25
3.7.1	Financieringsstatuut	25
3.7.2	Algemene externe ontwikkelingen	25
3.7.3	De ontwikkeling in de financierings-, beleggings- en vermogensbehoefte	26
3.7.4	De ontwikkeling van de renterisiconorm en de kasgeldlimiet	27
3.7.5	Relatie rentevisie en liquiditeitenbeheer	27
3.7.6	De waterschapfinanciering	28
3.8	Weerstandvermogen	28
3.9	Bedrijfsvoering	29
3.10	Verbonden partijen	29
3.11	EMU-saldo 2023-2028	29
3.12	Risico's	31
4	DE BEGROTING NAAR PROGRAMMA'S	34
5	DE BEGROTING NAAR KOSTEN- EN OPBRENGSTDRAGERS	35
5.1	Kosten van Bedrijfsondersteuning naar BBP-opzet	35
5.2	De Begroting 2023 naar kostendragers	35
6	DE BEGROTING NAAR KOSTEN- EN OPBRENGSTSOORTEN	37
6.1	Begroting 2023 en MJR	37
6.2	Baten naar soort Begroting 2023 en MJR	38
6.3	Begroting 2023: De bijdrage van het Waterschap Limburg	38
7	BIJLAGEN	41
7.1	Bijlage 1: Meerjaren Investeringsplan volgens BBP	42
7.2	Bijlage 2: Rekenuitgangspunten en waarderingsgrondslagen	43
7.3	Bijlage 3: Risicomatrix (vastgesteld door AB 19-09-2020)	47
7.4	Bijlage 4: Staat van activa	50
7.5	Bijlage 5: Staat van eigen kapitaal, reserve en voorzieningen	51
7.6	Bijlage 6: Staat van geldleningen	52

ID-nummer WBL-1740741405-436
Onderwerp MJR 2023-2032 en Begroting 2023

**waterschapsbedrijf
limburg**

water. samen halen we er meer uit

**MEERJARENAMING 2023-2032
EN BEGROTING 2023**

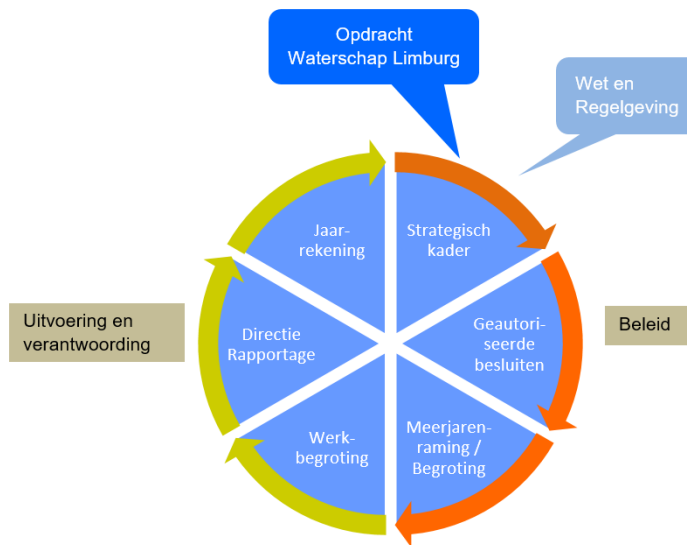

1 INLEIDING

Het Waterschapsbedrijf Limburg (WBL) is een Openbaar Lichaam dat per 2004 is opgericht als een Gemeenschappelijke Regeling van twee Limburgse waterschappen. Door de fusie van deze twee waterschappen per 2017 tot het all-in Waterschap Limburg (WL), is het Waterschap Limburg per 2017 de enige moederorganisatie.

1.1 Planning en Control Cyclus

De 'bestuurlijke planning & control cyclus' ziet er als volgt uit

1.2 Meerjarenraming en Begroting

De Meerjarenraming (MJR) wordt behandeld voorafgaand aan de Begroting. Bij de begroting stelt het algemeen bestuur de kaders voor zowel het beleid als de financiën voor het komende jaar vast. Bij de behandeling van de begroting dient te worden aangegeven – in de situatie dat de MJR op een eerdere datum (bijv. in het voorjaar) behandeld wordt dan de begroting – welke van de gehanteerde normen en uitgangspunten in belangrijke mate afwijken van het voorafgaande begrotingsjaar én van de MJR. Bij het Waterschapsbedrijf Limburg (WBL) worden MJR + Begroting gelijktijdig in het voorjaar behandeld; voor de beleids- en verantwoordingscyclus betekent dit dat een fysiek gescheiden document MJR en Begroting niet noodzakelijk is.

In deze opzet worden de beleidsmatige en financiële kaders voor de MJR door het Dagelijks Bestuur behandeld in december voorafgaand aan het jaar van het opstellen van de MJR en de Begroting. De MJR moet in beginsel structureel sluitend zijn, dat wil zeggen dat lasten en baten aan het einde van de meerjarenperiode in evenwicht moeten zijn

Functie van Meerjarenraming (MJR) en Begroting

De meerjarenraming is gebaseerd op het beleid dat door het waterschap wordt gevoerd en de financiële gevolgen daarvan voor het Waterschapsbedrijf, waaronder de lasten en baten van het bestaande en het nieuwe beleid.

De Begroting 2023 van het WBL vormt input voor de bepaling van het tarief van de zuiveringsheffing voor het jaar 2023 door het Waterschap Limburg.

De taakstelling WBL: “Zuiveren en verwerken van afvalwater” wordt uitgewerkt langs de vastgestelde strategische doelen en thema’s.

Voor de overzichtelijkheid wordt bij deze uitwerking steeds hetzelfde stramien gevolgd:

1. Wat willen we bereiken en wat gaan we doen?

Onder ‘wat willen we bereiken en wat gaan we doen’ wordt verwoord welke doelstellingen we nastreven, welke effecten we willen bereiken, vermelden we de huidige status en welke activiteiten worden ondernomen om de doelstellingen te bereiken.

2. Wat mag het kosten?

In dit onderdeel wordt de financiële gevolgen gecomprimeerd weergegeven en wordt de afwijking ten opzichte van de vorige MJR / Begroting gepresenteerd.

Daarnaast zijn in onderhavig document de overige verplichte paragrafen volgens de Bepalingen Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen (BBVW) opgenomen. Hierin wordt ingegaan op de externe en interne ontwikkelingen relevant voor de uitvoering van het beleid, de rekenuitgangspunten, de lopende en voorgenomen investeringen.

Ook wordt aandacht besteed aan het weerstandsvermogen en de financiering op WBL-niveau. Verder worden de (eventuele) verbonden partijen toegelicht en komt de bedrijfsvoering aan de orde. Tot slot wordt het EMU saldo¹ nog in beeld gebracht.

Tot slot wordt nog ingegaan op de kostendrager (lees de taak “Zuiveren en verwerken van afvalwater”), de kosten en opbrengsten en wordt bij laatstgenoemd onderdeel een korte analyse gegeven van de wijzigingen ten opzichte van de vorige MJR.

1.3 Strategisch Kader

Het strategisch kader beschrijft de missie, visie, ambitie en strategische thema’s en doelen. Het strategisch kader wordt verder uitgewerkt in een strategisch plan, waarin de strategische thema’s en doelen met de kritische prestatie indicatoren nader zijn ingevuld. Het strategisch kader is dus het kader waarlangs WBL stuur op de realisatie van de strategische doelen en de daarbij passende meerjarenraming en begroting. Er is een directe relatie te leggen tussen de strategische thema’s, strategische doelen en kritische succesfactoren van WBL enerzijds en de speerpunten en doelen uit opdrachtverlening van WL aan WBL anderzijds.

Naast de bestuursopdracht voortkomend uit de “Toekomstvisie Waterzuiveren en Waterketen 2030” vormen ook andere beleidsdocumenten, resultaten, besluiten en ontwikkelingen input voor de actualisatie van het strategisch kader.

De belangrijkste overige bronnen om tot dit strategisch kader te komen zijn:

- Bestaande wet- en regelgeving
- Convenanten
- Opdrachtverlening Waterschap Limburg aan WBL (4 oktober 2018)
- Kadernota WL 2021-2026 voor wat betreft de zuiveringstaak
- Waterbeheerprogramma 2022-2027

¹ Het overheidssaldo of EMU-saldo is binnen de Europese Unie een belangrijke indicator voor de gezondheid van de overheidsfinanciën.

2 DE PROGRAMMAVERANTWOORDING

Op grond van de “Gemeenschappelijk Regeling WBL” is WBL door het Waterschap Limburg belast met de uitvoering van de taak “Zuiveren en verwerken van afvalwater” (vallend onder programma Zuiveren en waterketen van Waterschap Limburg). De zuiveringstaak omvat de bouw, de exploitatie, het onderhoud en het beheer van alle zuiveringstechnische werken met toebehoren.

WBL kent daarom één programma zuiveren en één kostendrager zuiveringsbeheer.

2.1 Programma zuiveren

De bestuursopdracht “Toekomstvisie Waterzuiveren en Waterketen 2030” van het Algemeen Bestuur van Waterschap Limburg passend bij onze missie, visie en ambitie vormt het uitgangspunt van onze strategische thema’s en doelen.

De strategische thema’s zijn:

- Schoon en ecologisch gezond water
- Vergroten duurzaamheid
- Vergroten maatschappelijke waarde

Om de gestelde doelen te behalen zijn kritische succesfactoren gedefinieerd.

2.1.1 Zuiveren: Wat willen we bereiken en wat gaan we doen?

Schoon en ecologisch gezond water

Schoon en ecologisch gezond water betekent focus op de kwaliteitsdoelstelling van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW). We geven uitvoering aan het Limburgse effluentbeleid (fosfaat (P) en stikstof (N)) en aanvullende normen. We richten ons op nieuwe stoffen (microverontreinigingen met een prioriteit voor medicijnresten). We passen het gedachtegoed toe van normgericht naar effectgericht (denk aan redeneerlijn afnameafspraken). Ook zoeken we naar andere toepassingen voor ons effluent en hebben meer grip op ons influent (indirecte lozingen) door bronaanpak. Verder ontwikkelen en gebruiken we nieuwe en efficiëntere technieken en technologieën in het zuiveringsproces.

In 2027 willen we op al onze zuiveringen voldoen aan het Limburgse effluentbeleid. Daartoe hebben we in 2021 de renovatie, volgens het Verdygo-concept, van de RWZI’s Panheel en Stein afgerond. Dit heeft er toe geleid dat we op dit moment op 11 van de 17 zuiveringen voldoen aan de norm van 2027. Voor de overige installaties zijn maatregelen gepland om tijdig aan de norm te voldoen. Ook zijn we samen met Waterschap Limburg gestart met de ontwikkeling van een redeneerlijn, die uitgaat van effectgericht in plaats van normgericht denken en handelen. Deze wordt de komende tijd verder doorontwikkeld en hopen we te kunnen toepassen op onze zuiveringen in Hoensbroek, Susteren, Meijel en Venray in plaats van de geplande traditionele maatregelen. Daarnaast kiezen we op de zuiveringen Roermond en Wijlre voor bronaanpak (zie ook Influentmanagement).

Voor de verwijdering van microverontreinigingen, medicijnen en overige stoffen focussen we op medicijnrestenverwijdering. We stellen samen met Waterschap Limburg de zuiveringen vast, waar we de meeste medicijnen kunnen verwijderen. In 2027 willen we op deze hotspots tenminste 70% van de medicijnresten verwijderen. We blijven investeren in onderzoek en de ontwikkeling van andere effectieve verwijderingsmethodieken.

In 2027 willen we 100% voldoen aan de afnameafspraken. Voor het op een doelmatige wijze realiseren van de waterkwaliteitsdoelstellingen en de afnameverplichting hebben Waterschap Limburg en WBL gezamenlijk een redeneerlijn overstortlozingen ontwikkeld die uitgaat van effectgericht in plaats van normgericht denken en handelen. Deze redeneerlijn wordt met elke Limburgse gemeenten besproken.

De voor WBL hieruit voortvloeiende maatregelen worden voor eind 2027 uitgevoerd, gekoppeld aan de termijn voor het behalen van de waterkwaliteitsdoelen van de KRW.

In 2025 willen we effluent anders toe gaan passen en water gaan leveren op maat. We blijven investeren in de ontwikkeling van nieuwe zuiveringstechnieken om effectief gezuiverd water te kunnen produceren. Dit water kan bijvoorbeeld worden gebruikt in de procesindustrie of om droogte te bestrijden.

De inspanning die we moeten leveren om gezuiverd water te produceren, hangt mede af van de kwaliteit van het water dat we innemen. Op een paar zuiveringen wordt ons proces bemoeilijkt door versturende lozingen. We kiezen in het kader van Influentmanagement op de zuiveringen Roermond en Wijlre voor bronaanpak, waarbij we de versturende lozingen willen voorkomen en de ongewenste invloed op onze zuiveringsinstallaties wegnemen en de kwaliteit van het effluent laten toenemen.

Vergroten duurzaamheid

Vergroten duurzaamheid betekent focus op het energie- en klimaatneutraal, circulair en sociaal duurzaam uitvoeren van onze taken en werkzaamheden, het alleen maar gebruiken van volledig hernieuwbare middelen, het volledig circulair werken en het creëren van zo veel mogelijk (financiële, ecologische en sociale) waarde.

WBL wil in 2025 tenminste zoveel energie uit hernieuwbare energiebronnen zelf opwekken als wordt verbruikt. We overwegen toepassing van aquathermie en onderzoeken de mogelijkheid van windenergie op locaties van derden. Ook door energiebesparingen bij vervangings- of renovatieprojecten en het uitvoeren van een aantal andere projecten voor duurzame energieopwekking zal het percentage energieneutraliteit de komende jaren verder groeien. Het restant aan benodigde energie wordt duurzaam ingekocht.

We willen klimaatneutraal zijn in 2050. In 2021 zijn de emissies van broeikasgassen voor WBL in kaart gebracht evenals de activiteiten, waarvan de uitstoot nog niet bekend was. Om emissiereductie van broeikasgassen te managen gaat WBL in 2022 de CO₂-prestatieladder implementeren. Vervolgens bepalen we welke maatregelen we de komende jaren moeten treffen om emissies te verminderen.

Het klimaat verandert. We zien langere periodes van droogte en kortere periodes van meer regenval. We richten onze eigen processen en fysieke assets zodanig in zonder negatieve of slechts acceptabele effecten te ondervinden van de klimaatverandering.

In 2050 willen we volledig circulair zijn. In een circulaire economie gebruiken we hernieuwbare, duurzame grondstoffen en worden producten, materialen en grondstoffen steeds weer zo hoogwaardig mogelijk hergebruikt. In een circulaire economie bestaat daardoor geen afval en worden negatieve emissies, zoals CO₂-emissie, zoveel mogelijk voorkomen. Hiermee zorgt de circulaire economie ervoor dat bij elke fase van een product of dienst waarde wordt toegevoegd, natuurlijke grondstoffenvoorraden worden behouden en negatieve milieueffecten worden voorkomen. Daartoe onderzoeken we samen met andere waterschappen of kennisinstututen onder andere de mogelijkheid om grondstoffen terug te winnen uit water en slib. Focus ligt daarbij op fosfaat, cellulose, Kaamera en stikstof. Om circulair te kunnen zijn, zijn we in 2021 gestart met een onderzoek om in de toekomst slibverwerking zo duurzaam mogelijk te laten plaatsvinden. De bestuurlijk besloten twee routes van slibverwerking, namelijk duurzaam drogen plus granulaatafzet en onderzoek naar aandeelhouderschap met monoverbrander, worden in de komende jaren nader uitgewerkt en concreet gemaakt.

Met betrekking tot onderhoud van bedrijfsterreinen willen wij het certificaat GOUD voor Barometer Duurzaam Terreinbeheer blijven behalen.

Hiermee laten we o.a. zien duurzaam in te kopen en beperkt bestrijdingsmiddelen te gebruiken op onze locaties. Zo dragen we ook bij aan het stabiliseren of vergroten van de biodiversiteit.

We minimaliseren emissies (niet zijnde broeikasgassen) naar lucht, bodem en water. In het begin van de planperiode zal met name onderzoek plaatsvinden hoe we deze emissies kunnen minimaliseren. Vervolgens zullen maatregelen daadwerkelijk genomen worden.

We vergroten de sociale veiligheid. Het werkklimaat en de omgeving worden door de werknemers als gezond en veilig ervaren. Aan bijdragen aan sociale veiligheid wordt, net als aan technische veiligheid, hoge prioriteit gegeven.

Vergroten maatschappelijke waarde

Vergroten maatschappelijke waarde betekent focus op het verwaarden van producten, diensten en kennis, door actief verbinding te maken met de omgeving, kennispartner te zijn vanuit innovatiekracht en door netwerk denken en ketensamenwerking. We willen in de toekomst jaarlijks de tevredenheid van onze samenwerkingspartners meten. Daartoe zijn we in 2021 gestart met het meten van de tevredenheid van gemeenten. Overeenkomstig de Toekomstvisie Waterketen en Waterzuiveren 2030 staat WBL positief tegenover samenwerking in de waterketen en hebben wij een operationele samenwerking met 29 van de 31 Limburgse gemeenten. WBL voert deze dienstverlening uit op basis van een gespecificeerde opdracht en factureert hiervoor een kostendekkende vergoeding. De gemeenten waardeerden de tevredenheid over WBL in 2021 met een 7,9. De komende jaren gaan we de tevredenheid verder laten groeien en ook onderzoek doen naar de tevredenheid van andere partners dan gemeenten. De samenwerking met gemeenten zal ook in de komende planperiode verder blijven groeien. Voor Waterschap Limburg blijven we de meetvoorzieningen onderhouden. Met andere waterschappen doorontwikkelen we gezamenlijk het Verdygo-concept dat op steeds meer zuiveringen, ook buiten WBL, wordt toegepast. In 2030 heeft WBL op 75% van de zuiveringen Verdygo toegepast, waarbij het bij 2 zuiveringen volledig is uitgevoerd.

Kritische succesfactoren

Kritische Succes Factoren (KSF's) zijn noodzakelijk om de strategische doelen te realiseren, ondanks dat ze geen concrete bijdrage leveren aan het bereiken van deze doelen. In de planperiode zullen succesfactoren minder kritisch worden en andere juiste wel kritisch. Als processen met betrekking tot de KSF's geborgd zijn, zullen de succesfactoren minder kritisch worden.

Inrichten en borgen van Asset Management processen volgens ISO55000: Onze technische assets zijn essentieel om water te blijven zuiveren. Een op risico gebaseerd goed ingericht asset managementsysteem is noodzakelijk om de gewenste functionaliteit te kunnen behalen en te blijven behalen. In 2021 zijn we een meerjarig project gestart om onze asset management processen volgens ISO55000 in te richten en onze assets zelf te laten voldoen aan de gewenste eisen. Een belangrijk onderdeel daarvan vormt het project Asset base op orde. De komende 4 jaar verifiëren we de bestaande informatie over onze assets en breiden we deze uit, zodat we proactief kunnen sturen.

Inrichten en borgen van Informatiemanagement-processen: We willen van rapporteren achteraf naar voorspellend sturen. Daarvoor is correcte data essentieel. We hebben een visie op data ontwikkeld. In de eerste jaren van de planperiode zullen we deze visie realiseren. Om voorspellend te kunnen sturen zullen big data modellen van steeds groter belang worden.

Open staan voor nieuwe werkwijze en technieken is essentieel voor het bereiken van onze ambitie. Het innovatieproces ontwikkelen we verder en we creëren een gezonde innovatiecultuur.

De proeftuin in Simpelveld is een stimulator in het verder groeien op innovatief gebied. Hierbij zoeken we verbinding met bedrijven en onderwijsinstellingen.

Onze strategische personeelsplanning ontwikkelen we verder. Deze is de basis voor de onderbouwing en de sturing van de duurzame inzetbaarheid van personeel en de nieuw benodigde competenties.

Duurzaamheid krijgt een steeds prominenter rol in de samenleving. We passen de value case-methodiek toe om zo duurzaam mogelijke keuzes te maken. We maken keuzes niet meer alleen op basis van kosten, maar ook op basis van bedrijfs-, ecologische- en sociaal maatschappelijke waarden.

2.1.2 Zuiveren: Wat mag het kosten?

2.1.2.1 Algemene ontwikkelingen

De afgelopen jaren hebben laten zien hoe belangrijk het is om als organisatie wendbaar te zijn en voldoende aanpassingsvermogen te hebben. In lijn met de doelstellingen uit operatie Waterkracht is WBL meer procesgericht gaan werken in plaats van taakgericht. Het aanpassingsvermogen van WBL is in 2021 op de proef gesteld. Niet alleen had ook WBL nog steeds last van de COVID-19 pandemie, de organisatie werd in de zomer ook geconfronteerd met een hoogwater calamiteit. Beiden hebben effect gehad op de reguliere bedrijfsvoering, maar hebben niet geleid tot majeure verstoringen. Dit geeft aan dat WBL goed op weg is en al behoorlijk wat stappen heeft gezet. Een complicerende factor is het feit dat het steeds moeilijker wordt om voldoende gekwalificeerd personeel te vinden en te behouden. Dit gaat in toenemende mate een uitwerking krijgen op de bedrijfsvoering en de uitvoering van investeringsprojecten.

Echter, de grootste onzekerheid op dit moment betreft de veranderende geopolitieke verhouding als gevolg van de oorlog in de Oekraïne en welke financiële gevolgen dit heeft voor WBL. De laatste jaren is WBL geconfronteerd met een aantal aanzienlijke prijsstijgingen als gevolg van schaarste en COVID-19. De beperkende maatregelen ten behoeve van COVID-19 zijn bijna allemaal opgeheven, maar de grondstofftarieven laten nog geen daling of bepaalde mate van stabiliteit zien. Sterker nog, als gevolg van de oorlog in de Oekraïne, stijgen de tarieven nog verder. Prijsverhogingen, afhankelijk van het product of materiaal, van 10 tot 60% zijn een gevolg.

Sterke en wisselende energieprijzen tot wel 270% hoger dan de lopende contractprijzen hebben een enorme impact op de verhoging van de kosten en onzekerheid voor de kostenontwikkeling met betrekking tot de voorliggende begroting. Gunstige langdurige contracten die in het verleden zijn afgesloten en in dit tijdsperspectief opnieuw moeten worden afgesloten spelen extra parten.

Deze externe ontwikkelingen leiden tot aanzienlijke kostenstijgingen die niet binnen de huidige bedrijfsvoering opgevangen kunnen worden.

Onveranderd worden keuzes en besluiten genomen op basis van soberheid en redenerend vanuit de inhoud. De media berichten frequent over de ontwikkeling van de inflatie. In maart 2022 bedroeg deze 9,7%. Deze zorgwekkende prijsontwikkelingen zijn niet uniek voor WBL. Alle sectoren hebben er mee te maken. Uit navraag blijkt dat ook collega Waterschappen rekening houden met bovengemiddelde kostenstijgingen echter deze nog niet kunnen kwantificeren aangezien hun begrotingsproces pas later in het jaar plaatsvindt.

Een aantal zowel externe- als interne ontwikkelingen betreft:

- Lopende contracten expireren en nieuwe contracten leiden tot aanzienlijke kostenstijgingen. Hierbij wordt verwezen naar enkele separate wijzigingsvoorstellen zoals slibverwerking en verontreinigingsheffing;
- De krapte op de arbeidsmarkt bemoeilijkt het vinden van geschikt personeel ter vervanging van medewerkers die met pensioen gaan of anderszins uitstromen. De tarieven voor inhuur derden stijgen bovendien. De vacatures staan ook langer open, waardoor meer druk op de reguliere bedrijfsvoering komt te staan. Daar waar het niet anders kan worden vacatures tijdelijk via externe inhuur ingevuld;

- Het voldoen aan vigerende wet- en regelgeving en omgaan met een voortdurend veranderende omgeving (denk hierbij aan eerdergenoemde voorbeelden COVID-19 en hoog water) vraagt veel van de medewerkers. WBL moet blijven investeren in het kennis- en competentieniveau van haar medewerkers, maar ook onverminderd aandacht blijven hebben voor welzijn en vitaliteit;
- De eerste inzichten uit het project 'Asset base op orde' worden verwerkt en leiden tot een verhoging van de investeringskaders. De komende 4 jaar zal blijken hoe hoog het gemiddeld investeringsniveau uiteindelijk zal worden. Harde prognoses zijn nu nog niet te geven. De feitelijke onderzoeken zullen hier uitsluitsel over gaan geven. Het portfolioproces krijgt steeds meer vorm waardoor WBL meer inzicht krijgt in de noodzakelijke investeringen en hieraan gerelateerde capaciteit op de korte termijn. Aandachtspunt blijft de beperkte capaciteit en planning en inzicht op de lange termijn;
- Zowel intern door de afdeling control als extern door de accountant wordt meer aandacht besteed aan de interne controle en met name het naleven van de activeringscriteria. Dit heeft ertoe geleid dat in 2021 investeringsuitgaven van het project BIO/AVG zijn overgeheveld naar de exploitatie. Dit heeft ook financiële consequenties voor 2022 en verder;
- De samenstelling van de af te schrijven onderdelen en assets binnen de totale portefeuille is aan verandering onderhevig. Het aandeel automatisering met een gemiddeld korte afschrijvingstermijn in de investeringsportefeuille neemt toe. Hierdoor stijgen de kapitaallasten;
- De in het verleden gemaakte keuzes met betrekking reservevorming en nastreven laagste zuiveringstarief pasten in het toenmalige tijdsbeeld. Bovenstaande maakt echter dat heroverwegingen noodzakelijk zijn, inclusief doorvertaling naar beleid, praktische invulling en de financiering. Dit resulteert in het voornemen om over te gaan tot het vormen van een bestemmingsreserve voor vervanging van assets en een voorziening voor onderhoud op basis van een meerjarig onderhoudsplan. Het project 'Asset base op orde' zal hierbij de daartoe benodigde informatie gaan geven.

2.1.2.2 Financiën

De Meerjarenraming (MJR) bestaat uit drie onderdelen:

- Het Meerjaren Investeringsplan (MIP)
- De exploitatiebegroting (reguliere bedrijfsvoeringskosten en kapitaallasten)
- Het innovatiebudget:

Het innovatiebudget is onderdeel van de bedrijfsvoeringskosten (exploitatie) en geormerkt voor het uitvoeren van innovatie onderzoeken. Het innovatiebudget is bestuurlijk vastgesteld en wordt jaarlijks geïndexeerd. In 2023 bedraagt het budget € 2,5 miljoen.

Onderstaand zullen de onderdelen MJR en MIP nader worden toegelicht.

Naast bestuursbesluiten zijn ook de volgende effecten meegenomen in ontwerp MJR 2023-2032:

- Externe, niet beïnvloedbare, effecten met financiële gevolgen voor de bedrijfsvoeringskosten;
- Overige voorstellen voor aanpassing van de budgetten.

1) Het Meerjaren Investeringsplan (MIP)

De reguliere bedrijfsvoeringskosten en kapitaallasten worden beïnvloed door de investeringen in het MIP. Met het in 2021 opgestarte project 'Asset base op orde' zal de komende jaren inzicht worden verkregen in de toekomstige investeringsbehoefte. De inzichten van dit project worden opgenomen in het MIP.

Gedurende het jaar wordt dit MIP maandelijks geactualiseerd en opgevolgd in het dynamisch MIP.

Minimaal twee keer per jaar wordt het MIP voorgelegd aan het Algemeen Bestuur ter bekrachtiging:

- Het MIP dat als basis wordt gebruikt voor het bepalen van het investeringskader (meerdere jaren) ten behoeve van de kapitaallasten in de MJR (status Q1 van het jaar voorafgaand aan de MJR);
- Het MIP inclusief onderbouwing op portfolio- en projectniveau dat op detail invulling geeft aan het reeds eerder vastgestelde investeringskader MJR. Dit wordt gebruikt als kader voor de investeringen van het volgende boekjaar (status Q3 voorafgaand aan het eerstvolgende boekjaar).

Na vaststelling van de MJR en MIP 2022-2031 zijn de volgende bestuurlijke besluiten genomen waarvan de effecten zijn meegenomen in de nieuwe voorliggende MJR 2023-2032:

- Besluit AB 21-07-2021 ter verhoging van het uitvoeringskrediet voor het bestuursrelevant project renovatie en kwaliteitsverbetering van de rioolwaterzuiveringsinstallatie Panheel met € 1.700.000;
- Besluit AB 22-09-2021 ter verhoging van het uitvoeringskrediet voor het bestuursrelevant project Instandhouding rwzi Simpelveld met € 350.000;
- Besluit AB 15-12-2021 vaststelling investeringsprogramma voor 2022;
- Besluit AB 15-12-2021 tot verhoging van de paraplu kredieten uitvoering zuiveringstechnische werken (€ 11,5 mln.) en uitvoering niet-zuiveringstechnische werken (€ 3,5 mln.);
- Besluit AB 15-12-2021 tot het beschikbaar stellen van een uitvoeringskrediet voor het bestuursrelevant project voor computerapparatuur voor de procesautomatisering ter grootte van € 3,2 mln.;
- Besluit AB maart 2022 (schriftelijke ronde) tot het beschikbaar stellen van een uitvoeringskrediet voor het bestuursrelevant project voor het vervangen van de asbestcement persleiding tussen rioolgemaal Munstergeleen en rioolgemaal Geleen ter grootte van € 4.455.000;
- Besluit AB 13-04-2022 tot het beschikbaar stellen van een uitvoeringskrediet voor het bestuursrelevant project voor het realiseren van zonnepanelen ter grootte van € 3,2 mln.;
- Besluit AB 13-04-2022 tot het beschikbaar stellen van een uitvoeringskrediet voor het bestuursrelevant project voor het WBL breed aanpassen en vervangen van chemicaliën doseerinstallaties ter grootte van € 4,2 mln.;
- Besluit AB 18-05-2022 Voortgang Meerjaren investeringsprogramma 2022 en verder.

In deze MJR wordt uitgegaan van het MIP op basis van het voorstel AB MIP Voortgang Meerjaren investeringsprogramma (AB 18-05-2022). In vergelijking met het vorige MIP dat als basis heeft gediend voor de MJR 2022 is het verwachte investeringsniveau vanaf 2024 over de hele planperiode toegenomen. Het voorstel AB MIP (AB 18-05-2022) gaat uit van € 35 mln. investeringskader in 2023 en vanaf 2024 € 30 mln. De structurele toename vanaf 2024 bedraagt € 10 mln. (van € 20 mln. naar € 30 mln.). Dat is een resultante van:

- De eerste bevindingen uit het project 'Asset base op orde'. Op basis van de eerste inspectieresultaten van een deel van ons transportstelsel is de verwachting dat in 2023 € 20 mln. aan vervangingsprojecten noodzakelijk zijn. Voor de jaren daarna is nog geen reële aanname beschikbaar. Echter, op basis van de eerste resultaten is wel de verwachting dat de beschikbare ruimte van circa € 20 mln. ontoereikend zal zijn. Daarom is het investeringskader vanaf 2024 verhoogd van circa € 20 mln. naar € 30 mln. Het project 'Asset base op orde' zal de komende jaren inzicht gaan geven in het benodigde investeringsbudget;
- Als gevolg van een wijziging in het contract met de leverancier van de TDH (thermische druk hydrolyse) Venlo is onderzocht wat de beste optie is met als conclusie dat de TDH Venlo per ultimo 2024 uit bedrijf wordt genomen. Vooruitlopend hierop wordt een project opgestart voor het realiseren van een ontwateringsinstallatie. Na het uitvoeren van een voorstudie zal een separaat bestuursvoorstel worden opgesteld (in het huidige MIP was met deze ontwikkeling geen rekening gehouden).
- Als gevolg van diverse ontwikkelingen (COVID-19, oorlog Oekraïne) is sprake van forse prijsstijgingen van materiaalkosten en schaarste bij aannemers. Dat maakt dat met het beschikbare investeringskader minder projecten kunnen worden uitgevoerd.

Gegeven bovenstaande punten, het beschikbare budget en de beschikbare capaciteit zal in de projectportefeuille op basis van een weloverwogen risico-inschatting herprioritering worden aangebracht. Onvermijdelijk hierbij is dat met projecten in de tijd wordt geschoven, inclusief de risico's die daarmee gepaard gaan.

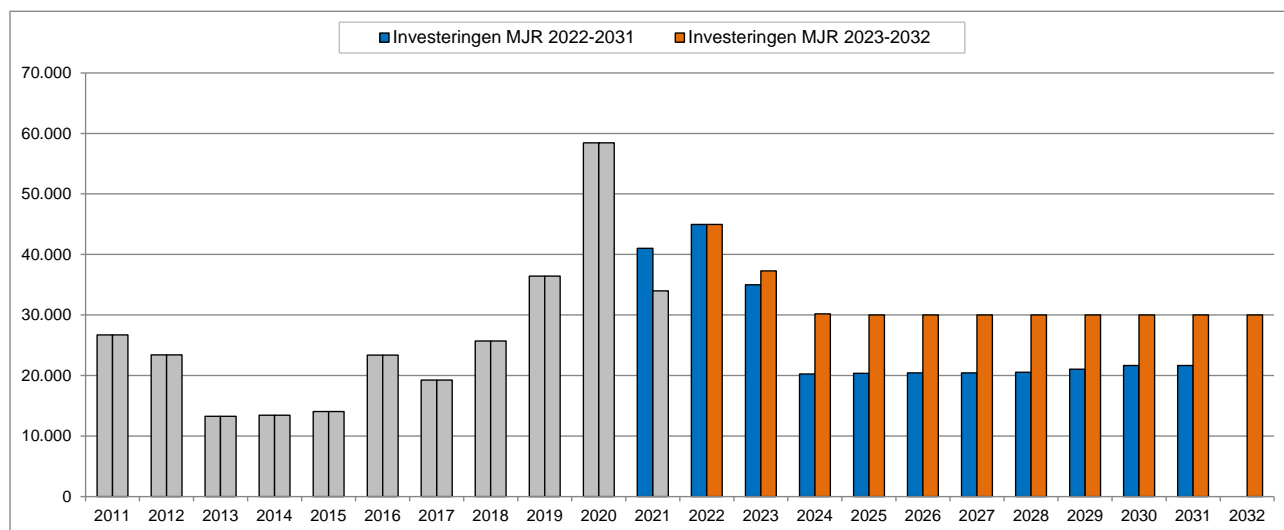
Het MIP bevat voor een deel nog niet gespecificeerde ramingen. Voortschrijdend inzicht in de tijd, met name gevoed vanuit het project 'Asset base op orde', zal leiden tot een verder onderbouwde concretisering van het benodigde investeringsniveau, inclusief de samenstelling daarvan.

Duurzaamheidsinvesteringen en innovatieproject Super Local maken geen deel uit van het autonome investeringskader:

- In het MIP 2023-2032 is één project opgenomen in het kader van duurzaamheidsinvesteringen. Het betreft het project zonnepanelen fase 2 (AB 13-04-2022) waarvoor in 2023 een investering van € 2,3 mln. is geraamd en in 2024 € 0,2 mln. De hieraan gerelateerde kapitaallasten en bedrijfsvoeringskosten zijn meegenomen in de ontwerp MJR 2023-2032;
- De ramingen voor het innovatieproject Super Local zijn voor de resterende looptijd nagenoeg neutraal. In lijn met eerdere afspraken worden de kapitaallasten van Super Local gedekt vanuit het innovatiebudget.

Het meerjareninvesteringsplan 2022-2032 ziet er als volgt uit:

Investeringsvolume bedragen x € 1.000	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	Gemiddeld
MIP 2022-2031	44.946	34.979	20.237	20.374	20.420	20.442	20.525	21.041	21.663	21.639		
Duurzaamheidsinvesteringen + Super local	-125	-234										
Totaal MJR 2022-2031	44.821	34.745	20.237	20.374	20.420	20.442	20.525	21.041	21.663	21.639		24.591
MIP 2023-2032	44.946	35.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	
Duurzaamheidsinvesteringen + Super local		2.300	200									
Totaal MJR 2022-2031	44.946	37.300	30.200	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	32.245
Vershil t.o.v. MJR 2022-2031	125	2.555	9.963	9.626	9.580	9.558	9.475	8.959	8.337	8.361		7.654

Het MIP 2022-2032, samengevat naar de BBP beleidsproducten², is opgenomen in bijlage 1.

² BBP-opzet = Beleids- en Beheerproces bij waterschappen.

2) De exploitatiebegroting (kapitaallasten en reguliere bedrijfsvoeringkosten)

De onder punt 1 genoemde mutaties in het investeringsbudget en actualisatie van de staat van activa leiden tot een toename van de kapitaallasten ten opzichte van de MJR 2022-2031. De mutaties zijn als volgt:

Bedragen x € 1.000	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	gemiddeld 2023-2031
Actualisatie berekening rentekosten	-386	-415	-276	-112	188	459	696	890	1.060		234
Actualisatie berekening afschrijvingen	978	1.117	752	1.306	1.694	2.317	2.946	3.644	4.261		2.113
Effect op kapitaallasten	592	702	476	1.194	1.882	2.776	3.642	4.533	5.322		2.347

Rentekosten

In 2019 zijn zes langlopende geldleningen aangetrokken met een uitgestelde stortingsdatum (2020-2025). Op basis van het bijgestelde MIP en MJR is de financieringsbehoefte voor de totale planningshorizon geactualiseerd. De rentekosten in 2023 dalen ten opzichte van de vorige MJR als gevolg van:

- Een in Q4 2021 doorgevoerde renteherziening halverwege de looptijd op een langlopende lening van 20 jaar. De rente gedurende de eerste 10 jaren bedroeg 3,08%. De in november 2021 afgesloten rente tot en met einde looptijd in 2031 bedraagt 0,155%. Dit leidt gedurende de resterende looptijd tot lagere rentelasten dan eerder voorzien de vorige MJR;
- In 2021 is een langlopende lening aangetrokken van € 37 mln. In de vorige MJR was rekening gehouden met € 32 mln. Het afgesloten lening bedrag was hoger dan voorzien geënt op de actuele liquiditeitsprognose uitgaande van een investeringsprognose van € 41 mln. én rekening houdend met de kasgeldlimiet. Het afgesloten rentepercentage was nagenoeg gelijk aan het begrote percentage (0,488% vs. 0,500 %). Deze transactie leidt tot hogere rentelasten dan eerder voorzien in de MJR;
- In 2021 zijn als gevolg van externe effecten een drietal bestuursrelevante projecten vertraagd met als gevolg dat het gerealiseerde investeringsniveau in 2021 lager is dan begroot (-/- € 7,0 mln.). Mede hierdoor is de kapitaalbehoefte in 2022 lager dan vorig jaar voorzien met een positief effect op de rentelasten.

Als gevolg van de beschreven effecten dalen de rentekosten in de jaren 2023 tot en met 2026 in vergelijking met de vorige MJR. De rentekosten laten vanaf 2027 een stijging zien welke verklaard wordt door de hogere investeringsuitgaven en hieraan gerelateerde kapitaalbehoefte. De reguliere bedrijfsvoeringskosten hebben een kapitaalintensief karakter, vanwege de aanleg, beheer en onderhoud van een robuuste zuivering technische infrastructuur over het beheersgebied van de provincie Limburg.

De gehanteerde rekenuitgangspunten zijn ambtelijk afgestemd met Waterschap Limburg en vastgesteld door het Dagelijks Bestuur van WBL (30-11-2021).

Afschrijvingskosten

In vergelijking met de vorige MJR nemen de afschrijvingskosten toe. Voor 2023 betekent dit een stijging van afgerond € 1 mln. Een deel van de toename in 2023 (€ 0,5 mln.) kan toegewezen worden aan nieuwe ontwikkelingen en wijzigingen en een deel aan de autonome afschrijvingen (€ 0,5 mln.).

Nieuwe ontwikkelingen en wijzigingen:

- Een verschuiving in de afschrijvingskosten TDH Venlo. De leverancier heeft aangegeven het lopende contract inzake de exploitatie van de TDH te Venlo niet meer te willen verlengen onder de huidige condities. Met dit contract heeft WBL in de periode 2012-2021 een voordeel behaald van ongeveer € 7 mln. Het contract expireert 31-12-2022. De leverancier heeft dit in een eerder stadium doorgegeven waarop WBL een onderzoek is gestart naar mogelijke alternatieven. De leverancier is wel bereid, onder andere financiële voorwaarden, de onderhoudswerkzaamheden van de TDH tijdelijk voort te zetten tot en met 31-12-2024. Uit het onderzoek is gebleken dat de beste optie was te stoppen met de TDH en op locatie een nieuwe ontwateringsinstallatie bouwen. Hiervoor is een ontwikkel- en bouwperiode voorzien van 3 jaar. Dit past binnen de voorwaarde van de leverancier om de TDH tot eind 2024 te blijven exploiteren.

Voor de afschrijvingskosten betekent dit dat de resterende boekwaarde niet tot en met 2027 wordt afgeschreven maar versneld tot en met 2024. Concreet betekent dit in die jaren een verhoging van de afschrijvingskosten (+ € 376.000) en vervolgens een verlaging in de jaren 2025 tot en met 2027 (-/- € 376.000) in vergelijking met de vorige MJR. Per saldo een verschuiving en geen kostenverhoging over de totale planningsperiode;

- De rioolwateringzuivering in Venlo zal vanaf het 3e kwartaal 2022 meer vervuilingseenheden gaan verwerken als gevolg van een nieuw bedrijf in deze regio. De additionele bedrijfsvoeringskosten en investeringen zullen volledig worden gedekt via de heffingen (inkomsten Waterschap Limburg). Onderdeel van gecaluleerde kosten voor deze toename van de vervuilingseenheden zijn afschrijvingskosten (€ 150.000);

Autonome afschrijvingskosten:

De bij de jaarafsluiting 2021 geactualiseerde staat van activa in combinatie met het gewijzigde MIP ten opzichte van vorig jaar werkt door in de autonome afschrijvingskosten. Per saldo stijgen in 2023 de afschrijvingskosten met € 453.000 ten opzichte van de vorige MJR en is een gevolg van:

- AB besluit 21-07-2021 Kredietuitbreiding KRW Panheel
Naast een kredietuitbreiding (€ 1,7 mln.) is ook de samenstelling van de bestedingen in het gehele project anders dan oorspronkelijk voorzien. Het aandeel civiel-bouwkundig (afschrijftermijn 30 jaar) is lager en het aandeel elektromechanisch (afschrijftermijn 15 jaar) is hoger. Hierdoor stijgen de afschrijvingskosten gedurende de eerste 15 jaren (€ 321.000).
- De overige stijging (€ 132.000) is een resultante van een stijging van de afschrijvingskosten KRW Stein (€ 380.000) waarbij idem als KRW Panheel samenstelling van de bestedingen anders is dan oorspronkelijk voorzien en het saldo van de overige projecten (-/- € 248.000).

Bedrijfsvoeringskosten

Het effect op de reguliere bedrijfsvoeringskosten wordt veroorzaakt door genomen bestuursbesluiten, externe, niet beïnvloedbare factoren en overige factoren.

De navolgende **bestuursbesluiten** zijn verwerkt in de ontwerp MJR 2023-2032:

Bedragen x € 1.000, incl inflatie	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot
	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
AB Besluit 21-07-2021 P66010 Kredietuitbreiding KRW Panheel	-48	-48	-48	-48	-48	-48	-48	-48	-48	-48
AB Besluit 15-12-2021 P11402U Vervangen PA centrale computer apparatuur	0	156	159	162	166	169	172	176	179	183
AB Besluit 13-04-2022 P11351U Zonne energie fase 2	-85	-115	-116	-117	-117	-118	-119	-120	-121	-122
AB Besluit 13-04-2022 P11416 Chemicaliën tanks	25	0	0	0	0	0	0	0	0	0
AB Besluit 13-04-2022 Kosten BIO / AVG	863	595	609	661	638	653	708	684	700	760
Effect op bedrijfsvoeringskosten	755	588	604	659	638	655	714	692	710	772

- AB besluit 21-07-2021 Kredietuitbreiding KRW Panheel
Dit besluit bevat naast de kredietuitbreiding en het daaraan gerelateerde effect op de kapitaallasten ook een structurele verlaging van de formatie (0,6 Fte). Deze formatie was gerelateerd aan de zandfilters die eerder waren voorzien maar vooralsnog nog niet worden gerealiseerd. Hierdoor dalen de bedrijfsvoeringskosten vanaf 2023 met € 48.000;
- AB besluit 15-12-2021 Vervangen computer procesautomatisering
Onderdeel van dit besluit zijn naast de investeringskosten ook structurele huurkosten (huur datacenter) opgenomen;
- AB besluit 13-04-2022 Zonne-energie fase 2
Onderdeel van dit besluit zijn naast de investeringskosten ook structurele onderhoudskosten, besparingen op energiekosten en baten SDE-subsidie opgenomen. Per saldo leidt dit tot een verlaging van de bedrijfsvoeringskosten;
- AB besluit 13-04-2022 Chemicaliëntanks
Onderdeel van dit besluit zijn naast de investeringskosten ook een eenmalig bedrag (€ 25.000) in 2023 voor vervanging van bestaande installatieonderdelen;

- AB besluit 13-04-2022 Informatiebeveiliging en privacy (BIO/AVG)
Om de invulling van de informatiebeveiligingsfunctie van WBL op te pakken en te beheren conform de eisen van BIO en AVG, betekent dit dat er 2 Fte's beschikbaar moet zijn, verdeeld over de rollen CISO (1 Fte), Privacy Officer (PO) en IT-SO (samen 1 Fte). De formatie-uitbreiding is een randvoorwaarde om de informatiebeveiliging in onze organisatie te waarborgen en te voldoen aan het kwaliteitsniveau overeenkomstig de uitgangspunten van de Unie van Waterschappen.

Naast bovengenoemde genomen bestuursbesluiten hebben zich de volgende **externe, niet beïnvloedbare effecten** voorgedaan met financiële gevolgen voor de bedrijfsvoeringskosten die zijn meegenomen in voorliggende ontwerp MJR 2023-2032.

Bedragen x € 1.000, incl inflatie	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot
	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
Effect prijsontwikkeling energie	3.749	3.822	3.896	3.972	4.049	4.128	4.209	4.291	4.375	4.460
Aanpassing MJR - kosten slibverwerking	851	855	817	820	824	827	830	834	837	841
Aanpassing MJR - kosten sluiten TDH Venlo	769	687	59	59	59	59	59	59	59	59
Aanpassing MJR - Personeelskosten (bijvoorbeeld sociale lasten)	542	566	590	615	641	668	697	726	757	789
Effect contractuele indexeringen	446	539	631	774	877	1.356	1.982	2.258	2.546	4.421
Aanpassing MJR - kosten voldoen aan Wet en Regelgeving	332	256	261	267	272	278	283	288	294	299
Aanpassing MJR - stijging VE's Venlo	288	291	295	298	301	305	308	312	315	319
Aanpassing MJR - Projecten (instandhouding) met exploitatiegevolgen	98	80	81	83	85	86	79	80	82	84
Aanpassing MJR - Actualisatie post onvoorzien directeur (0,4%)	30	25	13	6	-1	-8	-14	-21	-28	-28
Effect op bedrijfsvoeringskosten	7.105	7.120	6.642	6.894	7.107	7.699	8.433	8.828	9.237	11.244

Effect prijsontwikkeling energie

De meest impactvolle maar ook onzekere mutatie betreft de energiekosten. WBL is een relatieve grootverbruiker qua energie. Eind vorig jaar werd niet alleen WBL, maar ook andere collega Waterschappen binnen het energie inkoop collectief geconfronteerd met stijgende energietarieven. Als gevolg van de geopolitieke ontwikkelingen in de Oekraïne zijn de energietarieven de afgelopen maanden nog verder gestegen. De onzekerheid op de huidige energiemarkt is erg groot. WBL gaat uit van een stijging van € 3,7 miljoen, gebaseerd op de tarieven per 22-03-2022. Gezien de hoge volatiliteit is elke tarief aanname een dag later weer achterhaald. De verwachting is dat in de loop van 2022 weer enige vorm van rust en stabilisatie zal optreden in de energiemarkt waardoor de tarieven meer in lijn komen te liggen met het niveau waarmee is rekening gehouden in de MJR. WBL loopt hier wel een risico dat dit niet gebeurt en energietarieven mogelijk nog verder gaan stijgen. WBL moet de gastarieven voor 2023 nog vastzetten.

Aanpassing MJR – kosten slibverwerking

De autonome kosten van zowel transport als externe afzet van slib zijn gestegen (2023: € 851.000) en is een resultante van meerdere factoren:

- De transport tarieven zijn met 12% gestegen (effect € 153.000);
- Het volume nat slib is toegenomen als gevolg van het uit bedrijf nemen van slibgistingen in Stein en Panheel;
- Resultante van contractonderhandelingen voor de verwerking van ontwaterd slib is een tariefstijging van € 7,35 per ton ontwaterd slib. De contractueel opgenomen jaarlijkse indexering is verlaagd van 4,85% naar 3,65% (totaal effect € 658.000). In de vorige MJR werden ook deze slibkosten geïndexeerd met het standaard inflatiepercentage conform de rekenuitgangspunten (2,0%);
- In de ledenvergadering 11-12-2020 van de vereniging van zuiveringsbeheerders is besloten om uitvoering te geven aan het robuust plan slibeindverwerking en de kosten te delen naar rato van de hoeveelheid ontwaterd slib in 2020 (effect € 40.000);

Aanpassing MJR – kosten sluiten TDH Venlo

De leverancier heeft aangegeven het voor WBL lucratieve lopende contract inzake de exploitatie van de TDH te Venlo niet meer te willen verlengen onder de huidige condities. Het contract expireert 31-12-2022.

De leverancier heeft dit in een eerder stadium doorgegeven waarop WBL een onderzoek is gestart naar mogelijke alternatieven. De leverancier is wel bereid, onder andere financiële voorwaarden, de onderhoudswerkzaamheden van de TDH tijdelijk voort te zetten tot en met 31-12-2024. Uit het onderzoek is gebleken dat de beste optie was te stoppen met de TDH en op locatie een nieuwe ontwateringsinstallatie bouwen. Hiervoor is een ontwikkel- en bouwperiode voorzien van 3 jaar. Dit past binnen de voorwaarde van de leverancier om de TDH tot eind 2024 te blijven exploiteren. Voor de bedrijfsvoeringskosten betekent dit een kostenstijging voor de jaren 2022 tot en met 2024 in vergelijking met de vorige MJR (€ 2023: € 769.000). Deze kostenverhoging is het gevolg van de toegenomen kosten voor de bediening (3 Fte daar waar dat tot en met 2021 voor WBL was gemaximeerd tot 1 Fte), hogere onderhoudskosten en hogere slibkosten;

Aanpassing MJR – personeelskosten

In vergelijking met de vorige MJR stijgen de personeelskosten in 2023 met afgerond € 0,5 mln. In dit bedrag zijn verschillende mutaties verwerkt. Een groot deel van de stijging (€ 276.000) wordt veroorzaakt door een aanpassing in de CAO. Zo is het IKB-percentage in 2021 in fasen verhoogd met 2 x 0,5% naar 21% en stijgen ook de werkgeverslasten met meer dan 0,5%.

De kosten voor voormalig personeel stijgen met € 153.000 (2023). WBL is eigen risicodragers voor wachtgeldregelingen voormalige bestuurders, WW-uitkeringen voormalige medewerkers en deels arbeidsongeschiktheidsregelingen. De realisatiecijfers van de laatste 2 jaren laten een overschrijding zien van afgerond € 0,1 mln. In deze bijstelling wordt wel rekening gehouden met aantal toekomstige ontwikkelingen.

Het voldoen aan vigerende wet- en regelgeving, bestuurlijke ambities en omgaan met een voortdurend veranderende externe omgeving vraagt veel van de medewerkers. WBL moet blijven investeren in het kennis- en competentieniveau van haar medewerkers. In deze MJR is daarom ook een stijging van € 114.000 opgenomen voor opleidingskosten. Als uitgangspunt is 2% van de loonsom genomen. Totaal opleidingskosten in 2023 wordt dan € 287.000 en dit is ongeveer € 1.250 per medewerker. Dit is nog steeds lager dan bijvoorbeeld de norm opgenomen in handleiding overheidstarieven 2021 (€ 1.500 per medewerker).

Effect contractuele indexeringen

Het effect van indexeringen (€ 446.000 in 2023) bestaat uit meerdere componenten:

- Conform de door het DB vastgestelde rekenuitgangspunten wordt generiek rekening gehouden met een jaarlijkse indexering van 2,0%. Er zijn leverancierscontracten waarbij de jaarlijkse indexering of bepaling daarvan contractueel vastligt en de indexering hoger is dan 2,0%. De effecten van deze bovengemiddelde indexaties zijn financieel gemaakt; Belangrijkste posten hierin zijn de inkoop van poly-elektrolyt en de externe afzet van slib (effect € 316.000);
- De verontreinigingsheffing opgelegd door Rijkswaterstaat voor rioolwaterzuivering Venlo is gegeven de ervaringscijfers van afgelopen jaren onvoldoende meegenomen in de MJR en gecorrigeerd in de ontwerp MJR 2023 (effect € 93.000);
- Het tarief van drinkwater is per 2021 verhoogd met 12% (effect € 5.000);
- De verzekeringskosten zijn met € 32.000 gestegen.

Aanpassing MJR – voldoen aan wet- en regelgeving

Het Dagelijks Bestuur van een Waterschap is verantwoordelijk voor de doeltreffende, doelmatige en rechtmatige uitvoering van het door het Algemeen Bestuur vastgestelde beleid. Een deel van dit beleid is vastgelegd in de begroting. In 2026 over het verslagjaar 2025 moet het Dagelijks Bestuur in een onderdeel van de jaarrekening, de rechtmatigheidsverantwoording, aangeven of de in de jaarrekening opgenomen financiële feiten in overeenstemming met de daarvoor geldende regels tot stand zijn gekomen. Hiermee legt het Dagelijks Bestuur verantwoording af over de zogenoemde financiële rechtmatigheid. Het gaat hierbij onder andere over naleving van de voorwaarden voor subsidies, van Europese aanbestedingsregels en de regels met betrekking tot lasten waarvoor geen voorafgaande dekking opgenomen was in de begroting.

De Waterschappen hebben afgesproken om inzake dit onderwerp zo veel mogelijk samen op te trekken. WBL zoekt dan ook actief de samenwerking op met WL. Voor dit onderwerp wordt in 2023 rekening gehouden met € 332.000 aan extra kosten. Vanaf 2024 wordt dit € 256.000 die vervolgens jaarlijks wordt geïndexeerd. Als gevolg van dit besluit moet de controle op rechtmatig handelen zelf worden uitgevoerd en niet meer uitbesteed kunnen worden. Nu wordt deze controle door de accountant uitgevoerd. Op basis van de bevindingen van de accountant is geconstateerd dat de interne controle en -beheersing rondom dit onderwerp versterkt moet worden. Om dit te borgen binnen de organisatie is extra structurele bezetting nodig. Dit betreft een omvangrijke en structurele wijziging van het interne control proces. In dit voorstel wordt rekening gehouden met een uitbreiding van 2 Fte zijnde € 230.000 extra kosten. Tevens wordt rekening gehouden met een éénmalige kostenpost van € 0,1 mln. aan advieskosten in 2023 en vanaf 2024 jaarlijks structureel € 20.000 advieskosten. WBL zal samen met WL kijken naar externe ondersteuning voor de implementatie van de rechtmatigheidsverklaring.

Aanpassing MJR – stijging VE's Venlo

De RWZI Venlo zal met ingang van het 3^e kwartaal 2022 meer vervuilingseenheden te verwerken krijgen als gevolg van de vestiging van een nieuw bedrijf. Dit betekent een toename van de vuilvracht op de RWZI Venlo. De verwachting is dat de totale kosten voor WBL zullen toenemen met € 438.000. Dit bedrag bestaat uit reguliere bedrijfsvoeringskosten (€ 288.000) en afschrijvingskosten (€ 150.000). De afschrijvingskosten zijn het gevolg van additionele investeringen die noodzakelijk worden geacht om de toegenomen vuilvracht op de RWZI verantwoord te verwerken.

Deze netto kostentoeename leidt niet tot een tariefverhoging. Deze extra kosten worden volledig gedekt door hogere heffingsinkomsten bij Waterschap Limburg. Het verwachte heffingsbedrag is € 475.000.

Aanpassing MJR - Projecten (instandhouding) met exploitatiegevolgen

Er zijn twee instandhoudingsprojecten die naast afschrijvingskosten ook exploitatiegevolgen hebben. Zo wordt samen met de Universiteit Twente onderzocht hoe de samenwerking met geselecteerde aannemers efficiënter en voordeliger uitgevoerd kan worden.

Voor dit onderzoek en de communicatie hieromtrent moeten wel middelen (€ 90.000 in 2023) worden gereserveerd. Daarnaast zijn aan het project toegangsweg Simpelveld huur- en onderhoudskosten verbonden (€ 8.000).

Aanpassing MJR - Actualisatie post onvoorzien directeur

De post onvoorzien directeur is gerelateerd aan de begrote lasten (0,4%) en varieert mee met de totale lastenontwikkeling.

Naast mutaties als gevolg van bestuursbesluiten en externe, niet beïnvloedbare, effecten is sprake van **overige correcties**.

Bedragen x € 1.000, incl inflatie	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot
	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
Aanpassing MJR - overige correcties	860	944	964	942	962	983	1.004	1.026	1.049	1.071
Effect op bedrijfsvoeringskosten	860	944	964	942	962	983	1.004	1.026	1.049	1.071

Aanpassing MJR – overige correcties

Deze correctie van de MJR bevat verschillende componenten en moet meer gezien worden als een bijstelling van de begroting. Hiermee wordt bedoeld dat de begroting in lijn wordt gebracht met de realisatie. Deze correctie is dan ook niet gebaseerd op toekomstige aannames, maar is meer op basis van feitelijke kosten. Deze post bestaat uit:

- Begroting afdeling Product en Markt wordt bijgesteld naar een kostendekkende begroting waarbij het representatieve boekjaar 2021 als uitgangspunt is genomen. Effect € 276.000 lagere opbrengsten;
- De kosten van de afdeling Service en Informatievoorziening stijgen als gevolg van IT clouddiensten Z-info (+ € 112.000).

Daarnaast is het budget van meerdere posten (kosten telefonie, bedrijfskleding, kosten wagenpark, arbomiddelen en catering) niet evenredig aangepast aan de groei van het aantal medewerkers. De totale kostenstijging (+ € 445.000) wordt gecompenseerd door budgetverlagingen (- €103.000) op andere posten, waardoor per saldo het budget stijgt met € 340.000;

- De krapte op de arbeidsmarkt maakt het steeds moeilijker om geschikt personeel te vinden. WBL moet vaker gebruik maken van 'recruiters' en gespecialiseerde bureaus voor het invullen van vacatures. Dit brengt extra kosten met zich mee (+ € 46.000);
- De geactiveerde lasten bij de afdeling projectmanagement worden meer in lijn gebracht met de realisatiecijfers van de afgelopen jaren (+ € 116.000);
- De kosten voor de accountant (+ € 25.000) nemen ook toe;
- Resteert nog een beperkte stijging van € 57.000 als gevolg van diverse mutaties.

Opstelling Netto Kosten op WBL-niveau ten opzichte van de vorige MJR en Begroting

De kapitaallasten, bedrijfsvoeringskosten en de netto kosten zijn in de navolgende tabel weergegeven ten opzichte van de vorige MJR 2022-2031.

Netto Kapitaallasten bedragen x € 1.000	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	gemiddeld 2022-2031
MJR 2022-2031	28.346	28.886	29.969	29.767	30.069	28.740	29.038	28.575	29.016	29.697	29.715		29.347
MJR 2023-2032	28.523	28.886	30.561	30.469	30.545	29.934	30.920	31.351	32.658	34.230	35.037	34.951	31.459
Mutatie netto kapitaallasten	177	0	592	702	476	1.194	1.882	2.776	3.642	4.533	5.322		2.112
Mutatie t.o.v. vorige MJR		0,0%	2,0%	2,4%	1,6%	4,2%	6,5%	9,7%	12,6%	15,3%	17,9%		7,2%
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		1,3%	5,8%	-0,3%	0,3%	-2,0%	3,3%	1,4%	4,2%	4,8%	2,4%		

Netto Bedrijfsvoeringskosten bedragen x € 1.000	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	gemiddeld 2022-2031
MJR 2022-2031	48.185	51.098	52.715	53.506	54.427	55.581	56.760	59.814	63.389	64.790	66.341		57.842
MJR 2023-2032	49.635	51.098	61.436	62.157	62.638	64.075	65.467	69.152	73.540	75.336	77.337	79.428	66.224
Mutatie netto bedrijfsvoeringskosten	1.450	0	8.721	8.652	8.211	8.494	8.707	9.338	10.151	10.546	10.996	79.428	8.382
Mutatie t.o.v. vorige MJR		0,0%	16,5%	16,2%	15,1%	15,3%	15,3%	15,6%	16,0%	16,3%	16,6%		14,5%
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		2,9%	20,2%	1,2%	0,8%	2,3%	2,2%	5,6%	6,3%	2,4%	2,7%		

Totaal Netto kosten bedragen x € 1.000	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	gemiddeld 2022-2031
MJR 2022-2031	76.531	79.984	82.684	83.272	84.496	84.322	85.798	88.389	92.405	94.487	96.056		87.189
MJR 2023-2032	78.157	79.984	91.997	92.626	93.183	94.010	96.387	100.503	106.198	109.566	112.374	114.379	97.683
Mutatie totale Netto Kosten	1.626	0	9.313	9.354	8.687	9.688	10.589	12.114	13.793	15.080	16.317		10.493
Mutatie t.o.v. vorige MJR		0,0%	11,3%	11,2%	10,3%	11,5%	12,3%	13,7%	14,9%	16,0%	17,0%		12,0%
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		2,3%	15,0%	0,7%	0,6%	0,9%	2,5%	4,3%	5,7%	3,2%	2,6%		

Samengevat is in bovenstaande tabel het volgende te zien:

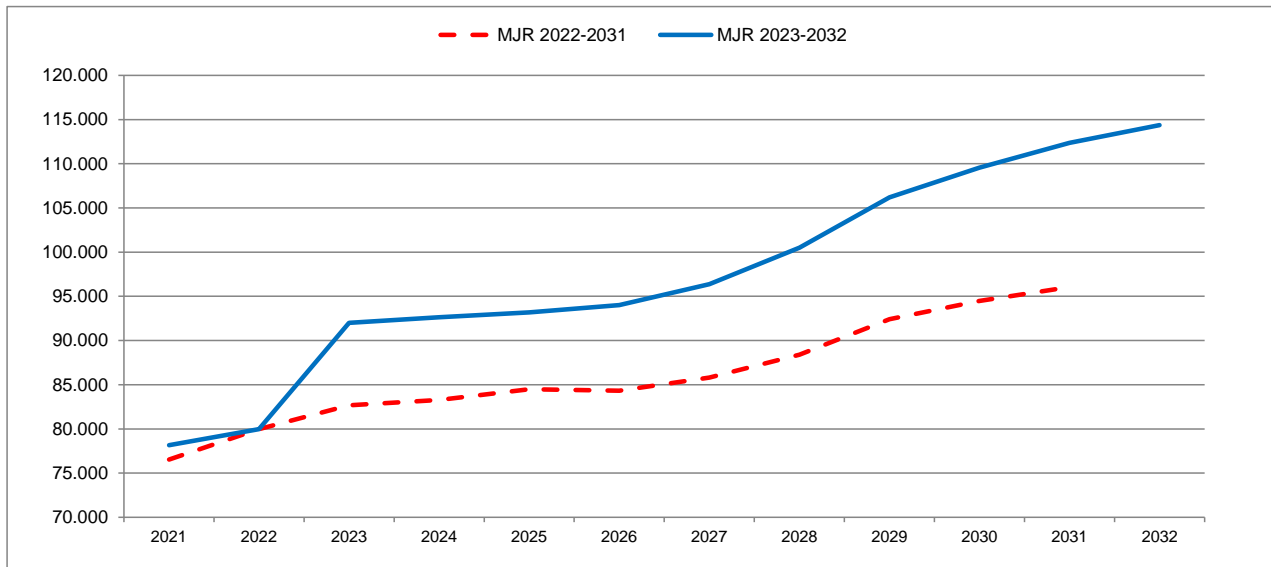
- In vergelijking met de vorige MJR stijgen de netto kosten in 2023 met afgerond € 9,3 mln. (11,3%);
- De netto bedrijfsvoeringskosten verklaren het grootste deel van deze stijging (€ 8,7 mln.);
- € 0,6 mln. van de stijging wordt verklaard door hogere kapitaallasten en dan met name de afschrijvingskosten.

Wanneer de MJR 2023 vergeleken wordt met de begroting 2022 zijn de volgende verschillen te zien:

- In vergelijking met begroting 2022 stijgen de netto kosten ruim € 12 mln. (15,0%);
- De netto bedrijfsvoeringskosten verklaren wederom het grootste deel van deze stijging (€ 10,3 mln.);

De kapitaallasten stijgen met € 1,7 mln. De stijging van de afschrijvingskosten (+ € 2 mln.) wordt deels gecompenseerd door een daling van de rentekosten (- € 0,3 mln.).

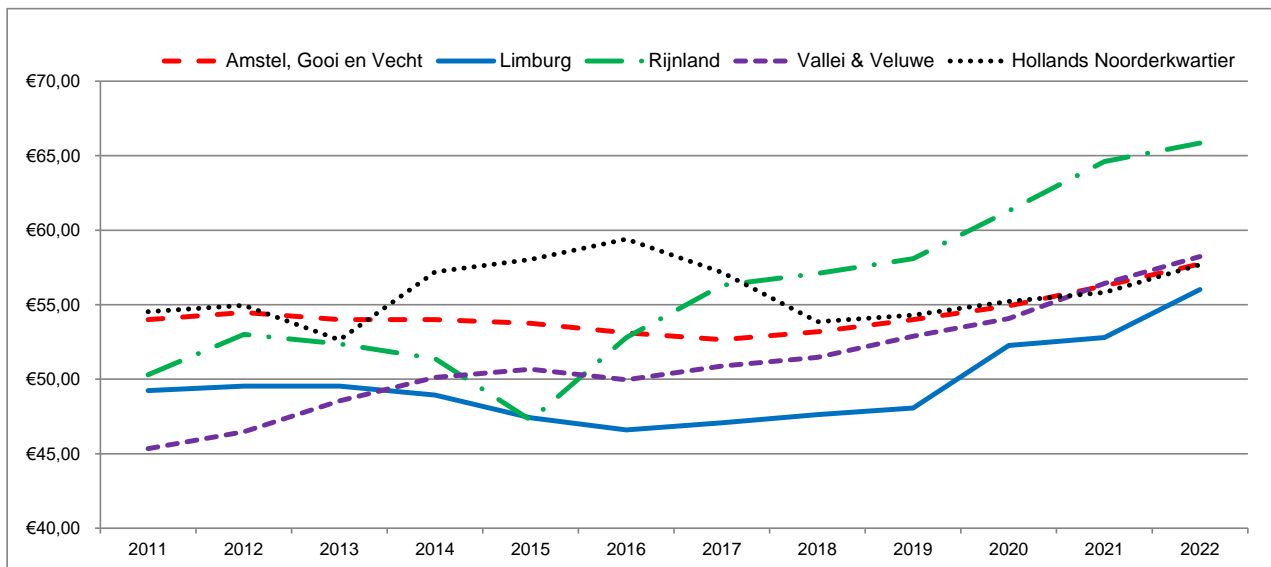
Grafisch gezien ziet de ontwikkeling van de netto kosten in vergelijking met de vorige MJR er als volgt uit.

2.1.2.3 Vergelijking landelijk van de kosten per vervuilingseenheid

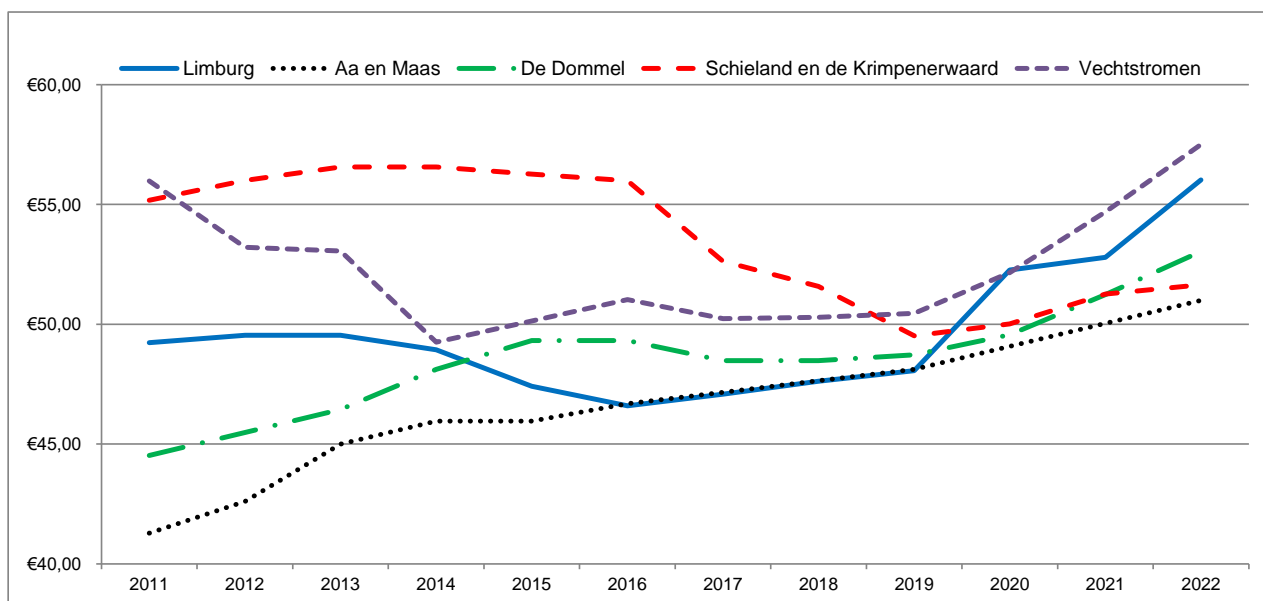
In onderstaande grafieken wordt de ontwikkeling van de tarieven per vervuilingseenheid (VE) vanaf 2011 getoond voor de 5 grootste zuiverende waterschappen, alsook van de 5 waterschappen met de laagste zuiveringsheffing.

Uit grafiek 1 blijkt dat van de grote zuiverende waterschappen Vallei en Veluwe tot 2013 het laagste tarief had en vanaf 2014 is voorbijgestreefd door Limburg. Waterschap Rijnland had samen met Limburg het laagste tarief in 2015, maar laat vanaf 2016 een stijging zien.

Grafiek 1: tarieven per vervuilingseenheid voor de 5 grootste zuiverende waterschappen

Uit grafiek 2 blijkt dat van de waterschappen met de laagste zuiveringsheffing per VE Aa en Maas tot 2016 het laagste tarief had en Limburg van 2016 tot met 2019. Vanaf 2020 heeft Aa en Maas weer het laagste tarief.

Grafiek 2: waterschappen met de laagste zuiveringsheffing per vervuilingseenheid

Uit deze grafieken blijkt dat Limburg van 2016 t/m 2019 het laagste landelijke tarief had. Het tarief 2022 (€ 56,02) is het 4^e laagste tarief in Nederland. Het verschil van het tarief 2022 (€ 56,02) ten opzichte van het landelijk gemiddelde tarief ad € 61,97 bedraagt 9,6% overeenkomende met € 9,6 miljoen lagere kosten gerelateerd aan de vervuilingseenheden. Over het jaar 2021 bedroeg het verschil 13,3% waarmee het verschil ten opzichte van het gemiddelde tarief in 2022 is afgenomen.

3 BEGROTING 2023: DE PARAGRAFEN

3.1 Ontwikkelingen sinds het vorig begrotingsjaar

In paragraaf 2.1.2.1 zijn de algemene ontwikkelingen in relatie tot de meerjarenraming beschreven. Voor de begroting 2023 betekent dit dat COVID-19 en de oorlog in de Oekraïne grote invloed hebben op de economie en daarmee ook op de begroting van WBL. De ongekend sterke stijging van de inflatie werkt hard door in de begroting 2023. Daarnaast leidt de toenemende schaarste in grondstoffen, materialen en capaciteit in menskracht tot vertragingen en hogere kosten. Door het werken met langlopende contracten en reeds eerder afgesloten langlopende leningen (2019) is een nog sterkere stijging van de begroting 2023 voorkomen. Echter, de grootste onzekerheid in de begroting betreft de energieprijzen en dan vooral de gasprijzen. Het voldoen aan wet- en regelgeving blijft onverminderd een belangrijke prioriteit. Echter dit vraagt steeds meer capaciteit om enerzijds te blijven voldoen en anderzijds te anticiperen op nieuwe wet- en regelgeving.

3.2 Uitgangspunten en normen

De effecten van de genoemde bestuursbesluiten zijn verwerkt in deze meerjarenraming.

De algemene ontwikkelingen en uitgangspunten zijn in onderling overleg met Waterschap Limburg bepaald en kunnen worden gesplitst in intern en extern bepaalde factoren. De interne rekenregels, behalve de rente voor langlopende leningen, zijn ten opzichte van de vorige meerjarenraming niet gewijzigd. De rekenrente die wordt gehanteerd voor nog af te sluiten langlopende leningen is over hele planperiode gelijk gebleven ten opzichte van de vorige meerjarenraming. In bijlage 2 zijn de rekenuitgangspunten nader toegelicht.

3.3 Incidentele baten en lasten

De post onvoorzien Directeur is 0,4% van het begrotingstotaal en bedraagt voor 2023 afgerond € 392k.

3.4 Kostentoerekening

De netto kosten van het Waterschapsbedrijf worden volledig toegerekend aan de taak zuiveringsbeheer. Hieruit resulteert de volgende opstelling gerelateerd aan de BBP-structuur.

Kostentoerekening	Zuivering beheer
Planvorming	
Eigen plannen	100%
Bouw en exploitatie zuiveringstechnische werken	
Getransporteerd afvalwater	100%
Gezuiverd afvalwater	100%
Verwerkt slib	100%
Beheersing van lozingen	
Vergunningen en meldingen	100%
Rioleringsplannen en subsidies lozingen	100%
Bestuur en externe communicatie	
Bestuur	100%
Externe communicatie	100%
Dekkingsmiddelen	
Onvoorzien	100%

3.5 Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen

In deze paragraaf wordt ingegaan op de bedragen die rechtstreeks uit voorzieningen worden onttrokken, alsmede op het beroep dat is gedaan op de overige bestemmingsreserves.

In 2021 is de bestemmingsreserve innovatie gevormd. Hierop is geen beroep gedaan. Daarnaast zijn twee nieuwe voorzieningen gevormd, de voorziening hoogwatercrisis en de voorziening vitaliteitsuren. In 2021 hebben geen onttrekkingen aan deze voorzieningen plaatsgevonden.

Voor het jaar 2023 wordt uitgegaan van een geprognosticeerd resultaat van € 0. Dat geldt eveneens voor de volgende jaren in de planperiode.

3.6 Waterschapsbelastingen

WBL is een uitvoeringsorganisatie voor de taak zuiveringsbeheer. De hiervoor benodigde middelen worden ontvangen van het Waterschap Limburg. Het WBL is niet bevoegd om zelf Waterschapsbelastingen te heffen. Deze paragraaf is daarom voor WBL niet van toepassing.

3.7 Financiering

De uitgaven van WBL worden enerzijds gefinancierd uit de exploitatiebijdrage van Waterschap Limburg, middels kortlopende en langlopende leningen en bijdragen van klanten.

Langlopende geldleningen worden in de regel alleen dan afgesloten als dat past binnen de lange termijn financieringsbehoefte. Het toegepaste lineair aflossingsregime leidt tot een gespreide herfinanciering en vermijdt grote renteschokken.

Overeenkomstig het financieringsstatuut wordt het grootste deel van de WBL-activa met lang vreemd vermogen gefinancierd.

3.7.1 Financieringsstatuut

Onder treasury wordt verstaan het sturen en beheersen van, het verantwoorden over en het toezicht houden op de financiële vermogenswaarden, de financiële geldstromen, de financiële posities en de hieraan verbonden risico's. Dit ten dienste van de publieke taak van het WBL.

Het Financieringsstatuut heeft tot doel een formeel kader te scheppen waarbinnen de financiering- en beleggingsactiviteiten van WBL plaatsvinden.

Het Financieringsstatuut is december 2021 door het Algemeen Bestuur vastgesteld.

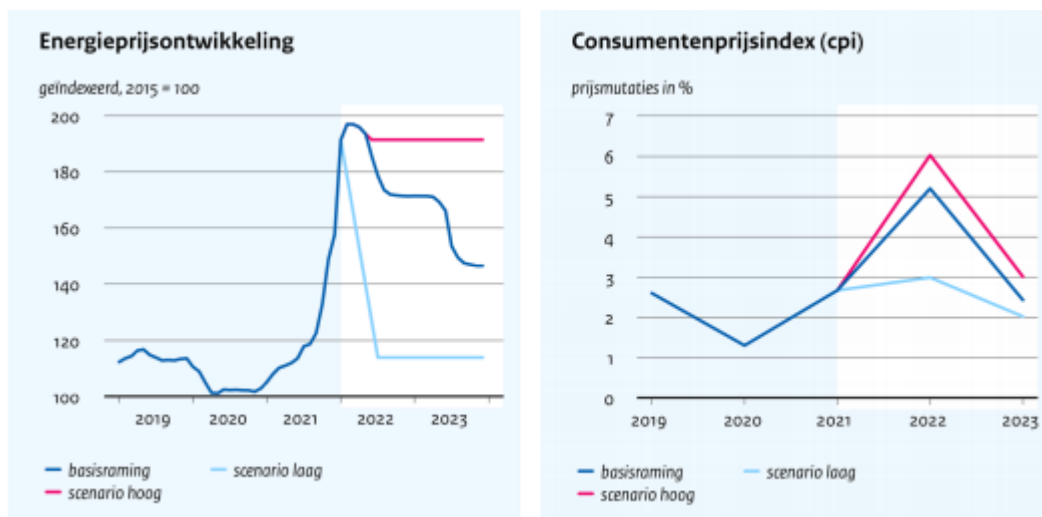
3.7.2 Algemene externe ontwikkelingen

Berekeningen van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) wijzen uit dat de Nederlandse economie in 2021 met 4,8% is gegroeid. Daarmee is de economische krimp van 3,8% in 2020 weer ingehaald. De groei is onder meer te danken aan het feit dat huishoudens en de overheid meer geld uitgaven en dat Nederland meer producten exporteerde naar het buitenland.

Consumenten hebben in 2021 3,5% meer besteed dan in 2020, vooral aan horeca, medische diensten, kleding en op de woningmarkt. Ook gebruikten ze meer gas. De consumentenbestedingen zijn echter nog niet op het niveau van 2019, toen huishoudens nog ruim 3% meer uitgaven dan in 2021.

In het laatste kwartaal van 2021 groeide het Nederlandse bruto binnenlands product (bbp) minder dan in de twee kwartalen ervoor. Die kleinere groei heeft vooral te maken met de “lockdown” als gevolg van de COVID-19 pandemie die halverwege december werd ingevoerd.

De consumentenprijzen waren in 2021 gemiddeld 2,7% hoger dan in 2020 (bron CBS). In 2020 was de prijsstijging 1,3%. In de tweede helft van het jaar nam de inflatie fors toe, met name als gevolg van de prijsontwikkeling van energie.

Bron: CPB-Raming maart 2022 (Centraal Economisch Plan 2022)

3.7.3 De ontwikkeling in de financierings-, beleggings- en vermogensbehoefte

Met als uitgangspunten de beperking van de rentekosten op korte en lange termijn en het minimaliseren van de renterisico's op lange termijn zijn eind 2019 zes geldleningen met een uitgestelde stortingsdatum afgesloten:

Afgesloten geldleningen met uitgestelde stortingsdatum			
Jaar	Stortingsdatum	Looptijd - aflossing	Geldlening
2020	1-dec	20 jaar - lineair	€ 35.000.000
2021	1-dec	20 jaar - lineair	€ 10.000.000
2022	1-dec	20 jaar - lineair	€ 16.000.000
2023	1-dec	20 jaar - lineair	€ 17.000.000
2024	1-dec	20 jaar - lineair	€ 18.000.000
2025	1-dec	20 jaar - lineair	€ 19.000.000
Totaal			€ 115.000.000

Het financieel effect van deze transacties was al verwerkt in de vorige MJR.

In de oorspronkelijke begroting 2021 van WBL werd een financieringsbehoefte berekend van € 11,0 miljoen te financieren middels langlopende geldleningen tegen een verwacht renteniveau van 1,5%. Navolgende tabel toont aan hoe de financieringsbehoefte zich in werkelijkheid ontwikkelde.

bedragen x € 1 mln	begroot	realisatie
Investerings	19,4	34,0
Aflossingen	16,2	15,5
Afschrijvingen	-24,6	-24,9
Kapitaalbehoefte	11,0	24,6

Door de hogere investeringen is de kapitaalbehoefte 2021 aanmerkelijk hoger uitgevallen dan vooraf begroot. Ter dekking van de kapitaalbehoefte zijn in 2021 twee vaste geldleningen aangetrokken, beide met een looptijd van 20 jaar en lineair af te lossen:

- per 15 oktober een lening ad € 37,0 miljoen tegen 0,448% rente;
- per 1 december een lening ad € 10,0 miljoen tegen 0,536% rente.

Het aantrekken van langlopende leningen was tevens noodzakelijk om te voldoen aan de kasgeldlimiet.

Door het WBL worden geen beleggingen gedaan en/of deposito's uitgezet.

3.7.4 De ontwikkeling van de renterisiconorm en de kasgeldlimiet

De regels voor een juiste toepassing van het aantrekken van vreemd vermogen zijn vastgelegd in de Wet Financiering decentrale overheden (Wet Fido). Deze wet heeft als doel een solide financiering en kredietwaardigheid van decentrale overheden te bevorderen en in stand te houden. Om deze doelstellingen te kunnen toetsen, hanteert de wet twee instrumenten:

- De renterisiconorm, gedefinieerd als een percentage van de omzet. Het totaal van verplichte aflossingen en renteherzieningen mag niet meer bedragen dan 30% van het begrotingstotaal bij aanvang van betreffend jaar. De norm heeft als doel om het renterisico bij herfinanciering van de vaste schuld te beheersen. Het WBL beperkt het renterisico door tenminste 1x per jaar vaste geldleningen op te nemen met een lineair aflossingsregime.
- De kasgeldlimiet, hier gaat het om het inperken van renterisico's op korte schulden. De voor het WBL toegestane netto korte schuld als gemiddelde per kwartaal bedraagt maximaal 23% van het begrotingstotaal.

bedragen x € 1 mln	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Begrotingstotaal MJR	97,9	98,7	99,4	100,4	102,9	107,1
Kasgeldlimiet = 23%	22,5	22,7	22,9	23,1	23,7	24,6
Renterisiconorm = 30%	29,4	29,6	29,8	30,1	30,9	32,1

3.7.5 Relatie rentevisie en liquiditeitenbeheer

In het verleden werd zo veel mogelijk gestreefd naar een gemiddelde nulstand van het rekening-courantsaldo, waarbij fluctuaties rond dit nulpunt onvermijdelijk waren wegens het niet-synchroon lopen van de uitgaven en ontvangsten. Teneinde te kunnen profiteren van de goedkopere korte rentetarieven, is deze lijn bewust losgelaten. Voorwaarde daartoe blijft uiteraard dat wij binnen de marges van de kasgeldlimiet blijven. Een negatief rekening-courantsaldo is dus acceptabel en zelfs opportuun, mits dit de limiet van € 22,5 miljoen (voor het jaar 2023) niet te boven gaat.

Wanneer het negatieve saldo in rekening-courant (te) groot wordt, vindt telkens een afweging plaats wanneer en tot welk bedrag een vaste geldlening moet worden opgenomen resp. een kortlopende kasgeldlening moet worden aangetrokken. Als gevolg van schatkistbankieren is het uitzetten van overtollige kasgelden in deposito niet meer aan de orde.

Het vigerende financieringsstatuut bevat adequate procedurebeschrijvingen voor het aantrekken van geldleningen en/of kasgeldleningen. Gevolg van de afspraken over de liquiditeitsstromen tussen het WBL en Waterschap Limburg is dat het renterisico van te late of te vroege heffingsontvangsten bij Waterschap Limburg ligt. Het WBL draagt het renterisico van een verschil tussen een gelijkmatige betaling van de bijdrage door het waterschap en een ongelijkmatig uitgavenpatroon gedurende het jaar. Vooralsnog wordt verondersteld dat dit rente-effect budgetneutraal zal blijven.

Gegeven de financieel economische prognoses zijn, in afstemming met Waterschap Limburg, de rekenuitgangspunten bepaald. Op korte termijn zijn de effecten daarvan beperkt aangezien een deel van de financieringsbehoefte al daadwerkelijk is vastgelegd en verwerkt in de vorige meerjarenraming. In bijlage 2 zijn rekenuitgangspunten verder toegelicht.

Het betalingsverkeer van WBL is vergaand gedigitaliseerd, zodat de geldstromen volledig “online” worden afgewikkeld.

3.7.6 De waterschapfinanciering

Het WBL is een uitvoeringsorganisatie voor de taak zuiveringsbeheer. De hiervoor benodigde middelen worden ontvangen van het Waterschap Limburg. Het WBL is niet bevoegd om zelf Waterschapsbelastingen te heffen. Het Waterschap Limburg betaalt op basis van de vaststelling van de begroting maandelijks 1/12-deel van de vastgestelde waterschap bijdrage.

3.8 Weerstandsvermogen

Het ‘weerstandsvermogen’ is het vermogen van WBL om (financiële) tegenvallers op te vangen zonder dat de continuïteit van WBL in gevaar komt. De paragraaf weerstandsvermogen in de begroting en het jaarverslag bevat een inventarisatie van de weerstandscapaciteit, de eerder geïventariseerde risico's, alsmede het beleid van WBL omtrent de weerstandscapaciteit en de risico's.

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de middelen en mogelijkheden, waarover de organisatie beschikt of kan beschikken, om niet begrote kosten te dekken én alle risico's af te dekken waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie.

Het vigerende beleid omtrent de weerstandscapaciteit

De ‘weerstandscapaciteit’ omvat alle middelen en mogelijkheden waarover WBL beschikt om substantiële financiële tegenvallers af te dekken, zodra risico's werkelijkheid worden. De risicoreserve dient primair als weerstandsvermogen voor het opvangen van risico's. De nagestreefde omvang van deze reserve is afhankelijk van de geïventariseerde risico's. Het benodigde vermogen, op basis van de geïventariseerde risico's, is berekend als een product van kans = risico x effect.

Het Algemeen Bestuur heeft op 16-09-2020 besloten, gebaseerd op een geactualiseerde risicomatrix, de maximaal toegestane omvang van de risicoreserve te verhogen van € 2 miljoen naar € 3,34 miljoen. Deze actualisatie vindt elke 2 jaar plaats.

De weerstandscapaciteit

Concreet betreft de weerstandscapaciteit van WBL de optelsom van de algemene reserve en de risicoreserve. Waarbij de risicoreserve ter dekking van de geïventariseerde risico's is bedoeld en de algemene reserve als algemeen weerstandsvermogen wordt aangehouden. De hoogte van de risicoreserve per ultimo 2021 bedroeg € 1,2 mln. Door WBL wordt geen algemene reserve aangehouden.

3.9 Bedrijfsvoering

Onder bedrijfsvoering wordt verstaan het geheel van interne organisatieonderdelen en processen die ondersteunend zijn aan de primaire processen. Behalve ten behoeve van het goede verloop van de primaire processen zijn de ondersteunende processen (= de bedrijfsvoering zoals bedoeld in de regelgeving), essentieel ten behoeve van de waarborging van de rechtmatigheid, doelmatigheid en doeltreffendheid van de beleidsuitvoering. Deze interne organisatieonderdelen en processen vormen onderdeel van de kritische succesfactoren van het programma Zuiveren.

Voor een toelichting op de kritische succesfactoren verwijzen wij naar hoofdstuk 2.

3.10 Verbonden partijen

WBL kent één verbonden partij, namelijk de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid Verdygo B.V. gevestigd te Roermond, Maria Theresialaan 99. Verdygo B.V. is door WBL opgericht ten behoeve van kennisexploitatie en kennisexploratie in samenhang met de Verdygo Bouw- en Ontwerptechniek, met het doel het exploreren en exploiteren van kennis. Het aandelenkapitaal bedraagt € 20.000 nominaal overeenkomend met 20.000 aandelen. WBL heeft 98% van de aandelen in bezit en heeft 2% van de aandelen om niet overgedragen aan Waterschap Limburg.

Gekoppeld aan de opstartfase van de B.V. heeft het WBL een rekeningcourantkrediet verleend tot maximaal € 0,60 miljoen. Het financiële risico bedraagt maximaal € 0,62 miljoen, bestaande uit het ingebrachte aandelenkapitaal en het gemaximeerde rekeningcourantkrediet.

3.11 EMU-saldo 2023-2028

In de Regeling Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen (BBVW) is opgenomen dat in de begroting een raming van het EMU-saldo dient te worden opgenomen. Probleem is dat de waterschappen, net zoals andere decentrale overheden, een ander boekhoudstelsel gebruiken dan waarop het EMU-saldo is gebaseerd. De waterschappen hanteren het baten- en lastenstelsel, terwijl het EMU-saldo is gebaseerd op het transactiestelsel (lees kasbasis). Aanvullend geldt dat het investeringsvolume bij de waterschappen grote invloed heeft op het EMU-saldo. Aangezien het investeringsvolume van de waterschappen aanzienlijk is, hebben de waterschappen meestal een EMU-tekort.

Achtergrond EMU-problematiek

In het kader van een verantwoorde ontwikkeling van de economie en het monetaire stelsel binnen de landen die deelnemen aan de EMU (Economische en Monetaire Unie), is in het Verdrag van Maastricht een aantal afspraken gemaakt. Een belangrijke afspraak is dat het EMU-tekort (lees overheidstekort) van een lidstaat niet meer mag bedragen dan 3% van het bruto binnenlands product (BBP). Het EMU-saldo is opgebouwd uit het totaal van het Rijk, de sociale fondsen, gemeenschappelijke regelingen en de decentrale overheden. Als de overheden in een jaar meer uitgeven dan ontvangen (op kasbasis) is sprake van een negatief EMU-saldo. Op basis van afspraken is de EMU-ruimte voor decentrale overheden in 2019 t/m 2022 bepaald op 0,4% van het BBP. De EMU-ruimte voor decentrale overheden is in 2021 niet nader verdeeld over individuele organisaties.

Wet Hof

De Wet Hof (houdbare overheidsfinanciën) is op 10 december 2013 aangenomen door de Eerste Kamer. In de wet zijn o.a. de volgende afspraken verwerkt:

- Het Rijk stuurt alleen op het EMU-tekort voor alle decentrale overheden gezamenlijk (Provincies, Gemeenten en waterschappen). Dit heeft tot voordeel dat hogere EMU-tekorten van de ene groep decentrale overheden in een bepaald jaar gecompenseerd kunnen worden door lagere tekorten of overschotten van andere groepen;

- Sancties komen pas in beeld wanneer de norm wordt overschreden nadat op alle cruciale momenten bestuurlijk overleg is geweest;
- De kern van de wet is bestuurlijk overleg waardoor een flexibel mechanisme is ontstaan. Alles is bespreekbaar in bestuurlijk overleg en de minister gaat ervan uit dat daarin altijd overeenstemming wordt bereikt. Pas als veelvuldig bestuurlijk overleg niet tot overeenstemming leidt zal de minister een voorgenomen besluit nemen dat aan de Tweede Kamer worden voorgelegd.

De Unie van Waterschappen, VNG en IPO hebben uitgesproken dat hiermee voldoende ruimte is voor alle noodzakelijke investeringen, ook om de gezamenlijke ambities uit het InterBestuurlijk Programma (IBP) te realiseren. Overheden hebben bij de aanpak van grote opgaven gekozen voor interbestuurlijke- en interdepartementale samenwerking als één overheid. Voor de waterschappen gaat het dan met name om klimaatadaptatie, de energietransitie en de circulaire economie.

Bij sturing op het EMU-saldo zijn voorbeelden van maatregelen voor de waterschappen onder meer:

- Terugbrengen investeringsniveau;
- Verkorting van de activerings-/afschrijvingstermijn.

Opbouw en berekening van het EMU-saldo (bedragen x € 1.000)	Jaar 2023	Jaar 2024	Jaar 2025	Jaar 2026	Jaar 2027	Jaar 2028
1. EMU-exploitatiesaldo (vóór gebruik van reserves)	0	0	0	0	0	0
2. Invloed investeringen (zie staat van vaste activa)	-9.984	-2.889	-2.534	-3.145	-2.542	-2.544
a bruto investeringen	-/	37.300	30.310	30.000	30.000	30.000
b investeringssubsidies	+	0	110	0	0	0
c verkoop materiële en immateriële activa	+	0	0	0	0	0
d afschrijvingen	+	27.316	27.311	27.466	26.855	27.458
3. Invloed voorzieningen (zie staat van reserves en voorzieningen)	0	0	0	0	0	0
a toevoegingen aan voorzieningen t.l.v. exploitatie	+	0	0	0	0	0
b onttrekkingen aan voorzieningen t.b.v. exploitatie	-/	0	0	0	0	0
c betalingen rechtsreeks uit voorzieningen	-/	0	0	0	0	0
d externe vermeerderingen van voorzieningen	+	0	0	0	0	0
4. Invloed reserves (zie staat van reserves en voorzieningen)	0	0	0	0	0	0
a betalingen rechtstreeks uit reserves	-/	0	0	0	0	0
b externe vermeerderingen van reserves	+	0	0	0	0	0
5. Deelnemingen en aandelen	0	0	0	0	0	0
a boekwinst	-/	0	0	0	0	0
b boekverlies	+	0	0	0	0	0
EMU-saldo	-9.984	-2.889	-2.534	-3.145	-2.542	-2.544

Toelichting:

- 2.a bruto investeringen is zonder aftrek van ontvangen bijdragen;
- 2.b betreft de verwachte investeringssubsidies en bijdragen van derden in de WBL-investeringsprojecten.

3.12 Risico's

Het volledige MJR-proces neemt de nodige tijd in beslag ingegeven door wettelijk verankerde tijdslijnen. Dit proces impliceert dat de opstelling van de MJR en begroting ruimschoots voor aanvang van de betreffende begrotingsperiode plaatsvindt, met meer onzekerheden tot gevolg.

COVID-19

WBL is belast met de uitvoering van een overheidstaak met een groot maatschappelijk belang. Kerntaak is het zuiveren van afvalwater binnen de vastgestelde kwaliteitsnormen. De continuïteit en kwaliteit van dit primaire proces is als gevolg van COVID-19 pandemie niet in gevaar.

Het virus komt wel voor in het geloosde afvalwater, maar onderzoek door STOWA (stichting toegepast onderzoek bij waterbeheer) heeft aangetoond dat virussen altijd in kleine hoeveelheden in het afvalwater aanwezig zijn. Het treffen van aanvullende maatregelen wordt daarom niet noodzakelijk geacht. De combinatie van altijd veilig en voorzichtig werken en de standaard beschermingsmaatregelen uit Arbo catalogus sector waterschappen geven voldoende bescherming.

Het coronavirus heeft echter wel geleid tot vertragingen als gevolg van beperkte inzetbaarheid menscapaciteit en vertraagde levertijden materialen en hogere kosten door schaarste en treffen van aanvullende maatregelen binnen projecten. Het virus leidt mogelijk ook tot beperking van de afzetmogelijkheden van zowel gedroogd- als ontwaterd slib. De piek qua Corona besmettingen lijkt voorbij echter het is ongewis of en zo ja met welke impact het virus weer opduikt.

Energie

De meest impactvolle maar ook onzekere mutatie betreft de energiekosten. WBL is een relatieve grootverbruiker qua energie. Eind vorig jaar werden niet alleen WBL, maar ook andere collega Waterschappen geconfronteerd met stijgende energietarieven. Als gevolg van de geopolitieke ontwikkelingen in de Oekraïne zijn de energietarieven de afgelopen maanden nog verder gestegen. De onzekerheid op de huidige energiemarkt is groot.

Grondstoffen en schaarste

De laatste jaren is WBL geconfronteerd met aantal aanzienlijke prijsstijgingen als gevolg van schaarste en COVID-19. De beperkende maatregelen ten behoeve van COVID-19 zijn bijna allemaal opgeheven, maar de grondstofftarieven laten nog geen daling of bepaalde mate van stabiliteit zien. Sterker nog, als gevolg van de oorlog in de Oekraïne, stijgen de tarieven nog verder (zei ook bijlage 1). Deze externe ontwikkelingen leiden tot aanzienlijke kostenstijgingen die intern niet volledig opgevangen kunnen worden. De veranderende geopolitieke verhoudingen als gevolg van de oorlog in de Oekraïne en welke mogelijke financiële en niet financiële gevolgen dit heeft voor WBL zijn op dit moment moeilijk te voorspellen. Wel kan gesteld worden dat, in lijn met de vorige MJR, het exploreren van oude contracten en afsluiten van nieuwe contracten leidt tot aanzienlijke kostenstijgingen.

Arbeidsmarkt

Het voldoen aan vigerende wet- en regelgeving, bestuurlijke ambities en omgaan met een voortdurend veranderende externe omgeving vraagt veel van de medewerkers. WBL moet blijven investeren in het kennis- en competentieniveau van haar medewerkers, maar ook onverminderd aandacht blijven hebben voor welzijn en vitaliteit. De afgelopen jaren hebben laten zien hoe belangrijk het is om als organisatie wendbaar te zijn en voldoende aanpassingsvermogen te hebben.

WBL is goed op weg en heeft al behoorlijk wat stappen gezet. De krapte op de arbeidsmarkt bemoeilijkt echter het vinden van geschikt personeel ter vervanging van medewerkers die met pensioen gaan. Vacatures staan ook langer open, waardoor meer druk op de reguliere bedrijfsvoering komt te staan. Daar waar niet anders kan in het belang van de continuïteit worden vacatures ingevuld middels externe inhuur, hetgeen per saldo kostenverhogend is.

Reserve

Bestuurlijk is afgesproken dat uitgezonderd de risicoreserve en de reserve voor innovatie/duurzaamheid WBL geen algemene of bedrijfsreserve aanhoudt.

Positieve jaarrekeningresultaten worden afgestort naar WL en negatieve jaarrekeningresultaten worden aangezuiverd door WL. Op termijn zal door WBL een voorstel worden uitgewerkt voor het vormen van een bestemmingsreserve voor kapitaallasten.

In de exploitatie is alleen de post onvoorzien directeur, zijnde 0,4% van de begrote lasten, niet geoormerkt met enig doel en bedoeld om kleine onvoorzien zaken financieel te kunnen opvangen in een lopend boekjaar. WBL beschikt uitgezonderd de risicoreserve en de post onvoorzien dus niet over financiële buffers om onverwachte tegenvallers in een lopend boekjaar te kunnen opvangen. De risicoreserve kan bij de bestemming van het jaarrekeningresultaat met instemming van het Algemeen Bestuur worden aangewend ter dekking van financiële gevolgen als gevolg van risicogebeurtenissen die onderdeel uitmaken van de risicomatrix. Het benodigde vermogen, op basis van de geïnventariseerde risico's, is berekend als een product van kans = risico x effect en bedraagt € 3,3 mln. De daadwerkelijke hoogte van de risicoreserve bedroeg aanvang boekjaar 2022 € 1,2 mln.

Indien het Algemeen Bestuur bij de bestemming van het jaarrekeningresultaat 2021 besluit om de risicoreserve volledig te benutten dan betekent dit dat WBL vanaf dat moment geen enkele reserve meer heeft om mogelijke financiële risico's zelf op te vangen. Bij de bestemming van het jaarrekeningresultaat 2021 van WL zal ook de egaliseringsreserve voor de zuiveringsheffing bij WL volledig worden aangewend.

WBL beschikt dan niet meer over een risicoreserve. Dit terwijl de landelijke inflatie en onzekerheden over leveranties en of vertragingen in de leveranties van producten, grond- en hulpstoffen steeds verder toe neemt. De effecten op de bedrijfsvoering zijn vooraf niet in te schatten. Inzet op voorkomen en/of beperken van risico's in bedrijfsvoering heeft verscherpte aandacht. De omvang van de financiële consequenties voor 2023 naar specifieke begrotingsposten is niet in te schatten. Hiermee worstelen alle zuiveringsbedrijven. Zondermeer zal sprake zijn van een forse toename van de netto kosten. Binnen de huidige ontwikkelingen past geen reserve. Dit betreft wel een speerpunt voor de toekomst.

4 DE BEGROTING NAAR PROGRAMMA'S

Dit hoofdstuk bevat een overzicht van de gerealiseerde netto-kosten van de programma's die zijn opgenomen in de programmaverantwoording.

WBL kent één programma Zuiveren en één kostendrager zuiveringsbeheer.

Voor de gehele planperiode wordt uitgegaan van een geprognosticeerd resultaat van € 0.

bedragen x € 1.000	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot	Begroot
	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
Kosten	86.295	97.942	98.723	99.369	100.355	102.918	107.141	112.954	116.435	119.357	121.485
Eigen baten	6.310	5.945	6.097	6.185	6.345	6.531	6.639	6.756	6.869	6.984	7.105
Netto kosten	79.984	91.997	92.626	93.183	94.010	96.387	100.503	106.198	109.566	112.374	114.379
Bijdrage Waterschap	79.984	91.997	92.626	93.183	94.010	96.387	100.503	106.198	109.566	112.374	114.379
Resultaat	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

5 DE BEGROTING NAAR KOSTEN- EN OPBRENGSTDRAGERS

5.1 Kosten van Bedrijfsondersteuning naar BBP-opzet

De sector Bedrijfsondersteuning verleent ondersteunende werkzaamheden ten behoeve van de primaire procesonderdelen van de uitvoerende sectoren. De hieraan verbonden kosten worden via de ondersteunende beheerproducten doorbelast aan de afnemende sectoren en vervolgens toegerekend aan de beleidsproducten volgens de BBP-opzet (Beleids- en Beheerproces) bij waterschappen.

5.2 De Begroting 2023 naar kostendragers

Begroting 2023 (Bedragen x 1.000 euro)		Bruto kosten	Baten WBL	Netto kosten	Aandeel Zuiverings- beheer	Aandeel Water- systeem
1	Planvorming	798	0	798	798	
11	Eigen plannen	798		798	798	
2	Bouw en exploitatie Zuiveringstechnische werken	91.779	2.421	89.359	89.359	
21	Getransporteerd afvalwater	17.398	1.489	15.908	15.908	
22	Gezuiverd afvalwater	52.380	831	51.550	51.550	
23	Verwerkt slib	22.001	101	21.900	21.900	
4	Beheersing van lozingen	433	306	127	127	
41	WVO-vergunningen en meldingen	0	0	0	0	
43	Rioleringsplannen en subsidies lozingen	433	306	127	127	
6	Bestuur en externe communicatie	1.332	10	1.321	1.321	
61	Bestuur	617	10	607	607	
62	Externe communicatie	715	0	715	715	
81	Dekkingsmiddelen	392	0	392	392	
8101	Onvoorzien	392	0	392	392	
	Doorbaten gecompenseerde kosten van ondersteuning beheerproducten	985	985	0	0	
				0		
				0		
	Geactiveerde lasten	2.223	2.223	0	0	
01	Geactiveerde lasten bouw projecten	2.223	2.223	0	0	
				0		
	Totaal	97.942	5.945	91.997	91.997	
	Bijdrage Waterschap			91.997		
	Exploitatie-saldo 2023			0		

Naast de uitsplitsing van de begroting naar het aandeel dat betrekking heeft op de Zuiveringsheffing is een vergelijking van de netto-kosten relevant. In meerjarenperspectief ziet de BBP-opstelling er als volgt uit:

NETTO - KOSTEN Exploitatie-uitgaven		Realisatie 2021	MJR 2022	MJR 2023	MJR 2024	MJR 2025	MJR 2026	MJR 2027	MJR 2028
<i>(Bedragen x 1.000 euro)</i>									
1	Planvorming	563	714	798	817	831	854	876	896
11	Eigen plannen	561	714	798	817	831	854	876	896
2	Bouw en Zuiveringstechnische werken	82.097	80.824	91.779	92.372	92.855	93.635	95.974	100.043
21	Getransporteerd afvalwater	18.049	15.744	17.398	17.549	18.001	18.429	18.690	18.952
22	Gezuiverd afvalwater	46.595	48.696	52.380	52.573	52.838	52.702	54.157	55.533
23	Verwerkt slib	17.453	16.384	22.001	22.250	22.016	22.504	23.127	25.558
4	Beheersing van lozingen	473	369	433	432	444	461	472	488
41	WVO-vergunningen en meldingen	0	0	0	0	0	0	0	0
43	Rioleringsplannen en subsidies lozingen	473	369	433	432	444	461	472	488
6	Bestuur en externe communicatie	1.130	1.034	1.332	1.388	1.411	1.449	1.480	1.513
61	Bestuur	393	420	617	629	641	657	672	687
62	Externe communicatie	737	614	715	759	770	792	808	826
81	Dekkingsmiddelen	0	96	392	396	400	405	417	434
8101	Onvoorzien	0	96	392	396	400	405	417	434
0	Geactiveerde lasten	2.027	2.290	2.223	2.315	2.408	2.513	2.642	2.692
01	Geactiveerde lasten bouwprojecten	2.027	2.290	2.223	2.315	2.408	2.513	2.642	2.692
Door baten gecompenseerde kosten van ondersteunende beheerproducten (reeds toegerekend)		1.870	968	985	1.003	1.020	1.038	1.057	1.075
TOTAAL Lasten		88.158	86.295	97.942	98.723	99.369	100.355	102.918	107.141
Eigen baten		10.001	6.310	5.945	6.097	6.185	6.345	6.531	6.639
Bijdrage van de Waterschap		76.531	79.984	91.997	92.626	93.183	94.010	96.387	100.503
Totaal Baten		86.532	86.295	97.942	98.723	99.369	100.355	102.918	107.141
Exploitatie-resultaat		-1.626	0	0	0	0	0	0	0

6 DE BEGROTING NAAR KOSTEN- EN OPBRENGSTSOORTEN

6.1 Begroting 2023 en MJR

WBL - TOTAAL (alle bedragen inclusief inflatie)									
Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Rekening 2021	Begroot 2022 Primitief	mutatie	Begroot 2023	Meerjarenraming				
					2024	2025	2026	2027	2028
LASTEN									
Externe rentelasten	3.753	3.721	-346	3.375	3.288	3.209	3.209	3.593	4.026
Interne rentelasten	5	10		10	10	10	10	10	10
Afschrijving	24.938	25.295	2.021	27.316	27.311	27.466	26.855	27.458	27.456
Totaal kapitaallasten	28.696	29.026	1.675	30.701	30.609	30.685	30.074	31.060	31.491
Salarissen	13.644	14.391	1.569	15.960	16.645	17.138	17.647	18.170	18.709
Sociale lasten	3.906	3.880	592	4.472	4.606	4.744	4.886	5.033	5.184
Overige personeelslasten	886	981	130	1.111	1.169	1.193	1.217	1.241	1.266
Personeel van derden	2.297	1.228	34	1.262	813	830	771	787	802
Voormalig personeel en bestuur	195	93	153	246	251	256	261	267	272
Pers.kosten toe-/doorberekend		0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal personeelslasten	20.928	20.573	2.478	23.051	23.485	24.161	24.782	25.497	26.233
Duurzame gebruiksgoederen	542	720	-19	701	631	644	766	788	683
Overige gebruiks- en verbruiksgoederen	3.340	4.067	165	4.231	4.317	4.404	4.492	4.583	4.675
Energie	8.260	8.793	3.646	12.439	12.687	12.969	13.257	13.553	12.591
Huren en rechten	397	126	2	128	287	285	292	298	305
Verzekeringen	212	192	36	228	232	237	242	247	251
Belastingen	1.054	1.022	118	1.140	1.163	1.186	1.210	1.234	1.259
Onderhoud door derden	13.299	10.369	1.159	11.528	11.339	10.589	10.680	10.770	10.557
Overige diensten door derden	10.939	11.194	2.135	13.329	13.502	13.731	14.076	14.390	18.578
Materiaal/km toe-/doorberekend						0	0		0
Totaal goederen en diensten van derden	38.042	36.482	7.241	43.724	44.157	44.045	45.014	45.862	48.900
Bijdrage aan bedrijven	365	43	-43						
Bijdragen aan overheden	93	73	1	75	76	78	79	81	82
Bijdragen aan overigen	35								
Totaal bijdragen aan derden	493	116	-41	75	76	78	79	81	82
Toevoegingen aan voorzieningen									
Onvoorzien		96	295	392	396	400	405	417	434
Totaal toevoegingen aan voorzieningen		96	295	392	396	400	405	417	434
TOTAAL LASTEN	88.158	86.295	11.648	97.942	98.723	99.369	100.355	102.918	107.141
BATEN									
Financiële baten	36	10		10	10	10	10	10	10
Personeelsbaten	103								
Goederen en diensten aan derden	6.152	3.298	-214	3.084	3.143	3.202	3.262	3.324	3.387
Bijdrage van derden	1.321	712	-85	628	630	566	560	555	550
Interne verrekeningen									
Geactiveerde personele lasten	2.252	2.160	-67	2.093	2.185	2.278	2.383	2.512	2.562
Geactiveerde lasten: bouwrente	137	130		130	130	130	130	130	130
Onttrekking aan voorziening									
TOTAAL BATEN	10.001	6.310	-365	5.945	6.097	6.185	6.345	6.531	6.639
NETTO KOSTEN	78.157	79.984	12.013	91.997	92.626	93.183	94.010	96.387	100.503
netto Kapitaallasten	28.523	28.886	1.675	30.561	30.469	30.545	29.934	30.920	31.351
netto kosten Bedrijfvoering	49.635	51.098	10.338	61.436	62.157	62.638	64.075	65.467	69.152
Bijdrage WATERSCHAP	76.531	79.984	12.013	91.997	92.626	93.183	94.010	96.387	100.503
EXPLOITATIE-SALDO	-1.626								
PERSONEEL									
Aantal formatieplaatsen (fte's)	227,0	211,1	17,9	229,0	231,0	231,0	231,0	231,0	231,0

6.2 Baten naar soort Begroting 2023 en MJR

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Rekening 2021	Begroot 2022 Primitief	mutatie	Begroot 2023	Meerjarenraming				
					2024	2025	2026	2027	2028
81 Financiële baten	36	10	0	10	10	10	10	10	10
8101 Externe rentebaten	32	0	0	0	0	0	0	0	0
8102 Interne rentebaten	5	10	0	10	10	10	10	10	10
8103 Dividenden en bonusuitkeringen	0	0	0	0	0	0	0	0	0
82 Personeelsbaten	103	0	0	0	0	0	0	0	0
8201 Baten ivm salarissen en sociale lasten	31	0	0	0	0	0	0	0	0
8202 Uittlening van personeel	69	0	0	0	0	0	0	0	0
8203 Uittlening van personeel aan Verdygo BV	3	0	0	0	0	0	0	0	0
83 Goederen en diensten aan derden	6.152	3.298	-214	3.084	3.143	3.202	3.262	3.324	3.387
8301 Verkoop van grond	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8302 Verkoop van duurzame goederen	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8303 Verkoop van overige goederen	45	44	1	45	46	47	48	48	49
8304 Opbrengst uit grond en water	16	27	0	27	27	27	27	27	27
8305 Huuropbrengst uit overige eigendommen	918	939	19	958	977	997	1.017	1.037	1.058
8306 Diensten voor derden	5.173	2.287	-233	2.054	2.092	2.131	2.171	2.211	2.253
84 Bijdragen van derden	1.321	712	-85	628	630	566	560	555	550
8401 Bijdragen van overheden	1.301	712	-85	628	630	566	560	555	550
8402 Bijdragen van overigen	20	0	0	0	0	0	0	0	0
86 Interne verrekeningen	2.389	2.290	-67	2.223	2.315	2.408	2.513	2.642	2.692
8601 Onttrekkingen aan voorzieningen	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8602 Onttrekkingen aan reserves	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8603 Geactiveerde lasten	2.389	2.290	-67	2.223	2.315	2.408	2.513	2.642	2.692
Totaal opbrengsten WBL	10.001	6.310	-365	5.945	6.097	6.185	6.345	6.531	6.639
Bijdrage Waterschap	76.531	79.984	12.013	91.997	92.626	93.183	94.010	96.387	100.503
Totaal Middelen	86.532	86.295	11.648	97.942	98.723	99.369	100.355	102.918	107.141

6.3 Begroting 2023: De bijdrage van het Waterschap Limburg

De aan het Waterschapsbedrijf Limburg opgedragen taken worden gefinancierd door de deelnemer aan de gemeenschappelijke regeling (Waterschap Limburg). Vertrekpunt hiervoor vormt de vastgestelde begroting voor het WBL (kostendrager zuiveringsbeheer); zie hiervoor hoofdstuk 5.

Van de aldus bepaalde bijdrage wordt door het waterschap per maand een betaling verricht aan het WBL, ter grootte van de jaarbijdrage gedeeld door 12.

7 BIJLAGEN

BIJLAGE 1: Meerjaren Investeringsplan volgens BBP

BIJLAGE 2: Rekenuitgangspunten en waarderingsgrondslagen

BIJLAGE 3: Risicomatrix (vastgesteld door AB 16-09-2020)

BIJLAGE 4: Staat van vaste activa

BIJLAGE 5: Staat van eigen kapitaal, reserve en voorzieningen

BIJLAGE 6: Staat van geldleningen

7.1 Bijlage 1: Meerjaren Investeringsplan volgens BBP

BBP-opzet = weergave naar systematiek Beleids- en Beheerproces bij waterschappen.

Het investeringsniveau voor 2023 is vastgesteld op € 35 mln. en vanaf 2024 op € 30 mln.

NETTO - UITGAVEN Investeringsen (bedragen x 1.000 euro)	MIP 2021	MIP 2022	MIP 2023	MIP 2024	MIP 2025	MIP 2026	MIP 2027	MIP 2028	MIP 2029	MIP 2030	MIP 2031	MIP 2032	TOTAAL 2022 t/m 2032
Zuiveringstechnische werken	31.232	37.350	32.500	27.500	27.500	27.000	24.500	27.258	26.500	26.500	26.500	25.500	308.608
Getransporteerd afvalwater	6.854	20.587	14.000	12.500	12.500	12.500	12.500	12.500	12.500	12.500	12.500	12.500	147.087
Gezuiverd afvalwater	23.517	13.076	14.500	12.500	12.500	12.000	9.500	12.258	11.500	11.500	11.500	10.500	131.334
Verwerkt slib	861	3.687	4.000	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500	30.187
Ondersteunend	2.742	7.596	4.800	2.700	2.500	3.000	5.500	2.742	3.500	3.500	3.500	4.500	43.838
Automatisering	1.032	6.373	2.000	2.000	2.000	2.500	5.000	2.242	3.000	3.000	3.000	4.000	35.115
Huisvesting + interne faciliteiten	1.701	118	2.800	700	500	500	500	500	500	500	500	500	7.618
Dienstvoertuigen	9	1.105	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1.105
Totaal netto uitgaven	33.974	44.946	37.300	30.200	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	352.446
												Gemiddelde 2022-2032	32.041

7.2 Bijlage 2: Rekenuitgangspunten en waarderingsgrondslagen

De algemene ontwikkelingen en uitgangspunten zijn in onderling overleg met Waterschap Limburg bepaald en kunnen worden gesplitst in intern en extern bepaalde factoren.

1. De algemene reserve

WBL heeft geen algemene reserve.

De waarde van de risicoreserve (weerstandsvormogen) bedraagt per ultimo 2021 € 1,2 mln.

Voor het jaar 2022 wordt uitgegaan van een geprognosticeerd resultaat van € 0.

Dat geldt eveneens voor de volgende jaren in de planperiode.

2. De afschrijvingsmethodiek

Voor nieuwe investeringen worden de navolgende afschrijvingstermijnen gehanteerd.

Omschrijving	Afschrijvingstermijn
Civiel-bouwkundige werken	30 jaar
Electro-mechanische werken	15 jaar
Waterstaatkundige werken	30 jaar
Gebouwen (bedrijfsgebouwen en woonruimten)	30 jaar
Automatisering	5 jaar
Inventaris	10 jaar
Immateriële activa	≤ 5 jaar
Tractiemiddelen	< 10 jaar

Op grond, waarop installaties of gebouwen zijn gesitueerd, wordt niet afgeschreven.

3. Inflatie

Berekeningen van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) wijzen uit dat de Nederlandse economie in 2021 met 4,8% is gegroeid. Daarmee is de economische krimp van 3,8% in 2020 weer ingehaald. De groei is onder meer te danken aan het feit dat huishoudens en de overheid meer geld uitgaven en dat Nederland meer producten exporteerde naar het buitenland. In 2020 was de prijsstijging 1,3%. De consumentenprijzen waren in 2021 gemiddeld 2,7% hoger dan in 2020 (bron CBS). In de tweede helft van 2021 nam de inflatie fors toe, met name als gevolg van de prijsontwikkeling van energie.

De generieke inflatie waarmee in deze Meerjarenraming is gerekend (2,0%) is gebaseerd op de macro economische verkenning 2022 (september 2021). Op diverse begrotingsposten waar sprake is van veel hogere indexering dan de generiek toegepaste 2,0% zijn separate begrotingswijzigingen opgenomen in de voorliggende MJR.

4. Salariskosten

In 2021 is een nieuwe CAO voor waterschap medewerkers tot stand gekomen met een looptijd van 1-1-2021 tot en met 31-12-2021. De CAO ingaande 01-01-2022 is nog niet vastgesteld. Voor de nieuwe meerjarenraming houden we vast aan de bestendige gedragslijn. Naast de reguliere verhogingen (o.a. vanwege doorgroei in functieschalen), houden we in 2021 rekening met een indexering van de bruto loonkosten van 2,0%. Ook voor de navolgende jaren gaan we uit van een jaarlijkse stijging van 2,0%. Dit 'opslagpercentage' is niet alleen bedoeld voor de bekostiging van bruto loonstijgingen, maar ook voor secundaire arbeidsvoorwaarden (bijvoorbeeld groei Individueel Keuze Budget) die op basis van de CAO worden afgesproken. Hiermee wordt de bestaande lijn gecontinueerd.

5. Rekenrente

Rente langlopende leningen

Voor 2022 nemen we 1,00% als uitgangspunt voor nieuwe langlopende leningen. Om het meerjarig renterisico te beperken, gaan we voor 2023 uit van 1,50%, 1,75% voor 2024, 2,25% voor 2024, 2,25% voor 2025, 2,75% voor 2026 en vanaf 2027 gaan we uit van een percentage van 3,0%. Deze percentages zijn ongewijzigd ten opzichte van de vorige meerjarenraming.

Rente kortlopende leningen

Voor 2022 gaan wij uit van een rentepercentage voor kortlopende geldleningen (< 1 jaar) van 0,1% stijgend tot 0,6% in 2025. Op de langere termijn verwachten we dat dit percentage zal stijgen tot 0,8% in 2026 en 2027 en vanaf 2029 1,0% zal bedragen.

6. Onvoorzien

In de uitgangspunten met betrekking tot de begroting is opgenomen dat de hoogte van het budget voor onvoorzien ca. 0,4% bedraagt van het begrotingstotaal.

7. Het Meerjaren investeringsplan

Voor de periode 2022-2032 is in totaal een bedrag van € 350 mln. aan effectieve investeringen meegenomen, exclusief duurzaamheidsinvesteringen en het innovatie project Super Local. Dit is gemiddeld € 31,8 mln. per jaar (zie ook § 2.1.2).

8. Samenvattend

Ten aanzien van de rekenkundige uitgangspunten worden de volgende aannames gehanteerd (deze zijn ambtelijk afgestemd met Waterschap Limburg).

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
Inflatie	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%
Salarissen + sociale lasten	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%
Rente lang	1,00%	1,50%	1,75%	2,25%	2,75%	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%	3,0%
Rente kort	0,1%	0,1%	0,2%	0,3%	0,6%	0,8%	0,8%	1,0%	1,0%	1,0%	1,0%

Waarderingsgrondslagen

De gehanteerde grondslagen van waardering en resultaatbepaling zijn overeenkomstig de nieuwe Waterschapswet en de bepalingen van het Besluit Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen (BBVW).

Immateriële vaste activa

Immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs, verminderd met afschrijvingen bepaald op basis van de verwachte economische levensduur. De afschrijvingstermijn van de immateriële vaste activa bedragen maximaal 10 jaar. De afschrijvingen worden berekend volgens de lineaire methode.

Materiële vaste activa

Materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs, verminderd met afschrijvingen en investeringssubsidies (indien van toepassing). De afschrijvingen worden berekend volgens de lineaire methode op basis van de verwachte economische levensduur (netto-methode).

Financiële vaste activa

De financiële vaste activa wordt gewaardeerd tegen de verkrijgingprijs c.q. duurzame lagere marktwaarde. Indien de waardering negatief is, wordt deze op nihil gewaardeerd.

Immateriële en materiële vaste activa in uitvoering

Vaste activa in uitvoering worden gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs.

Vlottende activa: voorraden

Vorraden worden gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs c.q. nieuw- of marktwaarde verminderd met een afwaardering op basis van ouderdom en toestand code (gebruikt of nieuw). 0 t/m 3 jaar / 100% (nieuw) en 80% (gebruikt), 4 t/m 6 jaar / 80% (nieuw) en 65% (gebruikt) en ouder dan 7 jaar / 60% (nieuw) en 50% (gebruikt).

Vlottende activa: vorderingen

Vorderingen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde onder aftrek van de noodzakelijk geachte voorzieningen wegens verwachte oninbaarheid. Deze voorziening wordt statisch bepaald. De vorderingen zijn direct opeisbaar tenzij dit specifiek vermeld wordt.

Vlottende activa: liquide middelen

Liquide middelen worden opgenomen tegen nominale waarde.

Eigen vermogen: algemene reserve

De algemene reserve en de risico-reserve worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Gelet op de bepalingen van de BBVW dat aan een reserve alleen rente kan worden toegevoegd als onderdeel van de resultaatbestemming, wordt binnen de exploitatie geen rente toegevoegd aan de algemene reserves. De bestemming van het resultaat is afhankelijk van besluitvorming door het Algemeen Bestuur. Dit kan leiden tot aanvulling van een eigen reserve of terugstorten aan het Waterschap Limburg. Een negatief resultaat wordt aangezuiverd door het Waterschap Limburg.

Eigen vermogen: reserve innovatie en duurzaamheid

Afhankelijk van het jaarrekeningresultaat kan het Algemeen Bestuur besluiten tot dotatie aan deze reserve tot maximaal € 0,15 miljoen per jaar, tot een maximale omvang van € 0,45 miljoen.

Vreemd vermogen: voorzieningen

Voorzieningen worden gevormd ten behoeve van concrete of specifieke risico's en verplichtingen die op de balansdatum bestaan en waarvan de omvang onzeker is doch redelijkerwijs in te schatten. Daarnaast worden voorzieningen gevormd voor kosten welke in een volgend begrotingsjaar worden gemaakt, mits het maken van die kosten zijn oorsprong vindt in het begrotingsjaar of in een voorafgaand begrotingsjaar en de voorziening strekt tot gelijkmatige verdeling van de lasten over een aantal begrotingsjaren. Voorzieningen worden tegen nominale waarde gewaardeerd.

Vreemd vermogen: lang- / kortlopende schulden

Lang- en kortlopende schulden worden gewaardeerd tegen nominale waarde. De langlopende schulden betreffen leningen met een oorspronkelijke looptijd langer dan 1 jaar.

Overige activa en passiva

Voor zover in het bovenstaande niet anders is aangegeven worden activa en passiva gewaardeerd op nominale waarde.

Wijze van resultaat bepaling

Het resultaat wordt bepaald door het verschil tussen de opbrengsten uit dienstverlening als gemeenschappelijke regeling aan Waterschap Limburg plus de overige baten, verminderd met de lasten over het boekjaar.

Methode en termijnen van afschrijvingen

De afschrijvingen over de (im)materiële vaste activa worden gebaseerd op de verkrijgings- of vervaardigingsprijs, verminderd met investeringssubsidies (indien van toepassing). Afschrijvingen vinden plaats volgens de lineaire methode op basis van de verwachte economische levensduur.

Het WBL hanteert het volgende afschrijvingsstelsel:

- gronden: geen;
- bouwkundige investeringen installaties en transportleidingen: 30 jaar lineair;
- elektro en mechanisch voorzieningen: 15 jaar lineair;
- gebouwen: 30 jaar lineair;
- immateriële activa: < 10 jaar lineair;
- inventaris: 10 jaar lineair;
- hardware/automatisering: 5 jaar lineair;
- procesbesturing zuiveringsinstallaties: 10 jaar lineair ;
- procesbesturing gemalen: 5 jaar lineair.

De eerste afschrijving vindt plaats na het moment van ingebruikname van het betreffende actief, waarbij om pragmatische redenen de gedragslijn wordt gevolgd dat wanneer het moment van ingebruikname ligt in de 1^e helft van het jaar de afschrijving over het volledige jaar gerekend wordt; valt de ingebruikname in de 2^e helft van het jaar dan start de afschrijving vanaf het opvolgende jaar.

7.3 Bijlage 3: Risicomatrix (vastgesteld door AB 19-09-2020)

Nr.	Risicogebeurtenis	Gevolgen	Risico score (bruto)	Soort Risico	Soort maatregel	Maatregelen	Risico score (rest)	Bruto bedrag (€)	Netto bedrag (€)
1	Niet tijdig anticiperen op vereiste kennis/vaardigheden m.b.t. nieuwe technologische ontwikkelingen of innovatieve ontwikkelingen.	<ul style="list-style-type: none"> • Onveilige situaties op RWZI's (bijvoorbeeld ATEX of NEN). • Mismatch beschikbare kwaliteit en organisatiebehoefte. • Innovatieve ontwikkeling in de organisatie loopt niet in de pas met de kennisontwikkeling in de organisatie. • Het leertempo is kleiner dan het verandertempo met als gevolg dat parate kennis en kunde van nieuwe technologieën/innovaties onvoldoende is na overdacht aan de lijn. • Gedwongen uitstroom van medewerkers. 	3C	Strategisch Compliance Operationeel	preventief	<ul style="list-style-type: none"> • Implementatie opleidingsbeleidsplan en strategisch opleidingsprogramma. Doel is dat het leertempo groter is dan het verandertempo. • Jaarlijks opleidingsactiviteitenplan koppelen aan het jaarlijks benodigde opleidingsbudget. • Koppeling aan strategische personeelplanning. • Inzet persoonsgebonden basis budget 	3A	712.500	95.000
2	Datalek: Verlies van gegevens a.g.v. diefstal of verlies van laptop, telefoon, etc.	<ul style="list-style-type: none"> • Imago-/reputatieschade. • Schending privacy medewerkers. • Verlies van informatie • Financiële boete. 	3D	Compliance Operationeel	preventief	<ul style="list-style-type: none"> • Contractafspraken met leverancier m.b.t. beveiligde digitale verbindingen. • Geautoriseerde beveiligde verbinding (bijv. MDM en token) is verplicht. • Geïmplementeerde procedure melding datalekken ter voorkoming van boetes. • Invulling geven aan het informatie veiligheidsbeleid conform en ITIL processen. 	3A	2.375.000	95.000
3	Ontbreken risicodekking in geval van brand c.q. calamiteit op een RWZI	<ul style="list-style-type: none"> • Milieuschade • Imagoschade • Hogere kosten 	2D	Compliance Operationeel	preventief	Huidige situatie: keuze gemaakt om dit risico niet te verzekeren of een voorziening op de balans op te nemen.	2D	250.000	250.000
4	Afbranden kantoorgebouw (geen dekking van herhuisvesting en andere kosten gedurende periode van herbouw kantoor)	<ul style="list-style-type: none"> • Geen werkruimte/systemen beschikbaar om werk uit te voeren. • Hogere kosten o.a. ivm mogelijke huurkosten ander gebouw en huurdering bestaande huurders. • Immateriële schade. • Datacenter ICT niet beschikbaar (zowel PA als KA) 	2D	Compliance Operationeel	preventief	<ul style="list-style-type: none"> • Brandpreventieve maatregelen • Beschikbaarheid over brand- en inboedelverzekering • Jaarlijkse ontruimingsoefening • Inrichting BHV organisatie. • Thuiswerkfaciliteiten • Uitwijkvoorziening • Implementatie Cloudtechnologie (migratietrajecten zijn opgestart) 	2C	250.000	75.000
5	Gezondheidsrisico en/of plotselinge uitval personeel.	Beperking duurzame inzetbaarheid van medewerkers. Imagoschade m.b.t. streven om te komen tot Beste werkomgeving (onderdeel van de Vfsie) Verstoring bedrijfsvoering	3A	Strategisch Compliance Operationeel	preventief	<ul style="list-style-type: none"> • Jaarlijkse uitvoering PMO Beleids-R&E en toetsing VGW-cie aan Arbeidswetgeving. • Uitvoering Inentingsprogramma. • Toepassen gezondheidsprofielen en vitaliteitsprogramma. • Toepassing concept "Arts in Eigen Huis". • Inzet flexibele schil, raamovereenkomst(en). • Duurzame inzetbaarheid. 	2A	95.000	10.000
6	Het optreden van een epidemie/pandemie (bijvoorbeeld wereldwijde verspreiding van een besmettelijke ziekte, bijvoorbeeld Corona)	<ul style="list-style-type: none"> • Uitval van medewerkers. • Verstoring bedrijfsvoering (bijv. niet kunnen afzetten van slib, leveranciers kunnen cruciale onderdelen of chemicaliën niet leveren, etc.) 	2D	Strategisch Compliance Operationeel	preventief	<ul style="list-style-type: none"> • Inrichten van de crisisorganisatie (actiecentrum en crisisteam Directie). • Documenten en instrumenten opgesteld naar aanleiding COVID-19 (corona) waaronder een Dashboard waaruit blijkt wie waar inzetbaar is, welke 1^e en 2^e lijns opvang wij hebben, welke risico's er zijn met betrekking tot slib, chemicaliën en transport en wat de status is. • Thuiswerken, besturing op afstand, extra voorraden PBMs 	2D	250.000	250.000
7	Plotselinge uitval of deel van rwzi (bijvoorbeeld energie) en/of grote storingen (bijvoorbeeld mechanisch, elektrisch, proces technische kennis v/h zuiveringsproces)	Hogere kosten. Hogere kans op het niet voldoen aan wet- en regelgeving (milieuvergunningen). Bijvoorbeeld leidend tot overstort of spuien biogas	3B	Operationeel	preventief repressief	<ul style="list-style-type: none"> • Assetmanagement (o.a. preventief onderzoek) • LAC dienst (o.a. voorkomen verdere escalatie) • Waar mogelijk inzet eigen buffermogelijkheden. 	3B	332.500	332.500
8	Plotselinge uitval transportsysteem (gemaal en/of achterliggende (pers)leiding) (bijvoorbeeld energie) en/of grote storingen (bijvoorbeeld mechanisch, elektrisch).	Hogere kosten. Hogere kans op het niet voldoen aan wet- en regelgeving (milieuvergunningen).	3C	Operationeel	preventief repressief	<ul style="list-style-type: none"> • Assetmanagement (o.a. preventief onderzoek) • LAC dienst (o.a. voorkomen verdere escalatie) • Waar mogelijk inzet eigen buffermogelijkheden. 	3B	712.500	332.500
9	Medewerker (ook inhuur) is betrokken bij een ongeval tijdens werktijden. Als voorbeeld: a) medewerker heeft een verkeersongeval tijdens het vervoer naar een project/werklocatie b) medewerker krijgt een ongeval op een bouw/werklocatie (eigen werklocatie of klantlocatie, ook in buitenland)	Medewerker en/of verzekeringsmaatschappij van de medewerker legt schadeclaim neer/ imago schade	2C	Compliance Operationeel	preventief repressief	<ul style="list-style-type: none"> • KAM procedures, inspecties en toetsing volgens wet en regelgeving • Goed werkgeverschapsverzekering, autoverzekering, bedrijfsaansprakelijkheidsverzekering en ongevallenverzekering. • Inzet juridische kennis. • SLA Verdygo BV. 	2A	75.000	10.000
10	Medewerker fraudeert waaronder fraude, samenspanning gericht op financieel gewin.	Financiële schadepost / imago schade	2D	Compliance	preventief	<ul style="list-style-type: none"> • Mandaatbesluiten • Handboek Integriteit • Integriteitcontrole (assessment) • Sociale controle • Inzet juridische kennis • Het financieringsstatuut met daarop gebaseerde AO-IC maatregelen (toepassen van functiescheiding + het vier ogen principe) • Fraude verzekering 	1C	250.000	7.500
11	Ontstaan van ongedekte schades (bij derden) t.g.v. de uitvoering van een project	Schadeclaims van derden/ imago schade/ontstaan van calamiteiten	2D	Operationeel	preventief	<ul style="list-style-type: none"> • Technische voorschriften/normen/bestekseisen, • Vergunningen, • Eisen aan kwalificatie aannemers tijdens aanbesteding. • Risicospreiding/verlegging naar aannemers, CAR en/of WA verzekering incl. primary clause. • Contractmanagement 	2B	250.000	35.000
12	Ontstaan van ongedekte schades t.g.v. de uitvoering van een project aan het werk zelf	Onvoorziene financiële kosten/ imagoschade	2D	Operationeel	preventief	<ul style="list-style-type: none"> • CAR en WA verzekering. • Bouwrechtelijke verhoudingen in overeenkomsten met aannemers. 	2C	250.000	75.000

Nr.	Risico gebeurtenis	Gevolgen	Risico score (bruto)	Soort Risico	Soort maatregel	Maatregelen	Risico score (rest)	Bruto bedrag (€)	Netto bedrag (€)
13	(Herstelbare) ontwerpfout, functionaliteit kan worden gehaald door aanpassing van het ontwerp (bijv. aanvullende maatregelen treffen/aanpassingen)	Hogere investeringskosten	2C	Operationeel	repressief	<ul style="list-style-type: none"> WA verzekering Contracten met adviseurs en aannemers waarin aansprakelijkheid beter is geregeld en WBL meer juridisch comfort (juridisch in control) biedt. Carverzekering dekt ontwerp op moment dat er fysieke schade is. Assetbase op orde brengen 	2C	75.000	75.000
14	Verstrekking van onjuiste informatie van/aan derden in het kader van de WIBON (Wet informatie-uitwisseling bovengrondse en ondergrondse netten en netwerken)	Ontstaan van herstelkosten/Imago schade	2B	Operationeel	preventief	<ul style="list-style-type: none"> Continu zorg voor de revisie van de leidingen. Verplichting: graven van proefsleuven, fouten in het systeem worden hierdoor ondervangen. 	2A	35.000	10.000
15	Faillissement van aannemer tijdens de uitvoering of het faillissement/opheffen van aannemer/leverancier na oplevering of gereedkomen werk	Onvoorziene financiële kosten	2D	Operationeel	preventief	<ul style="list-style-type: none"> Aanbestedingseisen Bankgarantie Betalingsregeling Betalen als er iets geleverd is. Zekerheden (pandrecht, cessie, eigendomsvoorbehoud, borgstellingen privé of holding etc.). 	2C	250.000	75.000
16	Aanpassing infrastructurele werken (niet dijken) door andere overheden die onvoorzien waren	Onvoorziene financiële kosten	2C	Strategisch	repressief	Actualiteit volgen en contacten met andere overheden benutten	2C	75.000	75.000
17	Hoogwater Maas/beken	Onvoorziene financiële kosten	2D	Strategisch	preventief	Voorzieningen tegen hoogwater	2C	250.000	75.000
18	Juridisch beheer eigendommen onvoldoende	Onvoorziene financiële kosten/Imago schade	2B	Strategisch	preventief	<ul style="list-style-type: none"> Juridisch beheer eigendommen goed beheren Inzet juridische kennis Aansprakelijkheden beperken c.q. uitsluiten 	1B	35.000	3.500
19	Betalungsverkeer: - er wordt een verkeerde betaling uitgevoerd - nepfacturen - dubbele betaling van dezelfde dienst/levering - dubbele betaling factuur (bij dubbele ontvangst zelfde factuur)	Kans op het niet terugontvangen van betaald bedrag	2A	Operationeel	preventief	<ul style="list-style-type: none"> Controle door matching met order, beperkte bevoegdheden mutatie crediteurendata. Financial Control controleert op de vormvereisten van facturen. Controle financieel systeem op dubbel factuurnummer. Werken met hashtotalen in het betalingsverkeer 	2A	10.000	10.000
20	Niet rechtmatige inkoop- en aanbesteding	Kans op: - opmerkingen bij de jaarrekening of geen goedkeurende verklaring bij de jaarrekening - imago schade - kans op financieel verlies - claims van concurrerende leveranciers	3A	Compliance	preventief repressief	<ul style="list-style-type: none"> Beleid voor inkoop en aanbesteding AO-IC maatregelen + verantwoordingsplicht verwoord in handboek inkoop en aanbesteding Check door accountant, interne audit Spendanalyse 	2A	95.000	10.000
21	Risico dat een toegezegde subsidie/ bijdrage van derden niet kan worden gedeclareerd, door onvolledige registratie	Kans op financieel verlies	2C	Compliance	preventief	<ul style="list-style-type: none"> Check aan welke verantwoordingsplicht moet worden voldaan bij ontvangen van subsidies Nemen van maatregelen om aan verantwoordingsplicht te voldoen Inzet externe expertise 	2A	75.000	10.000
22	Renterisico	Kans op sterke rentefluctuaties op moment dat nieuwe lening moet worden aangetrokken	2B	Operationeel Compliance	preventief	<ul style="list-style-type: none"> Per kwartaal opstellen van een liquiditeitsprognose, conform het financieringsstatuut. Wettelijke renterisiconorm 	2A	35.000	10.000
23	Niet beschikbaar zijn van (delen van) ICT	- Installaties werken niet / lokaal op hand - Geen informatie beschikbaar - Geen communicatie mogelijk	3C	Strategisch	preventief correctief repressief	Invulling geven aan het informatie veiligheidsbeleid conform BIO (BaseLine InformatieVeiligheid Overheid)	2C	712.500	75.000
24	Onverwachte en onvoorziene stijging prijzen	Hogere kosten	2C	Strategisch	Preventief	<ul style="list-style-type: none"> Meerjaren inkoopcontracten Tijdig inkoopmoment klikken 	2C	75.000	75.000
25	Indexering van de chemicaliën timeren	Hogere kosten omdat in de raming van de kosten geen indexering is toegepast	2B	Strategisch	geen	In de begroting is bewust geen rekening gehouden met indexering van de chemicaliën timeren vanwege de hieraan verbonden onzekerheden	2B	35.000	35.000
26	Verstoring transport en behandeling afvalwater, bijv. calamiteit zoals leidingbreuk, stroomstoring, ongecontroleerde lozingen.	Milieuschade Imago schade Hogere kosten	3B	Strategisch Compliance	correctief	Calamiteiten bestrijdingsplan voor de afvalwaterinfrastructuur	3A	332.500	95.000
27	Verstoring transport en behandeling afvalwater, bijv. brand, uitval procesautomatisering	Milieuschade Imago schade Hogere kosten	2B	Operationeel Compliance	preventief	Extra achtelvang: Redundante PA omgeving (WAUTER)	2A	35.000	10.000
28	Slaggen van de afzet van reststoffen	Geen afzetmogelijkheid, tijdelijke opslag reststoffen en mogelijk stoppen van installaties met als gevolg hogere kosten. Bijvoorbeeld slib, slibkorrel, zand (a.g.v. Plas)	3D	Operationeel	preventief	<ul style="list-style-type: none"> Spreiden risico door meerdere afzetkanalen en huren opslagruimte. Betere grip op de bedrijfsvoering (capaciteit/kennis/kunde menskracht opgeschaald, grip op inkoop en contractmanagement). Mogelijk realiseren eigen slibopslag Contractueel inrichten dat afnemer behoedzamer wordt; garantieverplichtingen, schade ongelimiteerd, etc.. 	2D	2.375.000	250.000

Nr.	Risico gebeurtenis	Gevolgen	Risico score (bruto)	Soort Risico	Soort maatregel	Maatregelen	Risico score (rest)	Bruto bedrag (€)	Netto bedrag (€)
29	Verstoring van de bedrijfsvoering als gevolg van toepassen niet beproefde technieken	Des-investeringen en versnelde afschrijvingen; hogere kosten.	2D	Operationeel	preventief	Projectorganisatie	2A	250.000	10.000
30	Contractbreuk ten gevolge van wanprestatie leverancier	Kwaliteitsverlies + hogere kosten door inzet extra mensen en middelen	2B	Operationeel	preventief	<ul style="list-style-type: none"> Contractmanagement en systematiek van opstellen contracten (bv. gele kaarten en 'past performance'). Aan de voorkant goede en waterdichte contracten opstellen. 	2A	35.000	10.000
31	Verstoring van de bedrijfsvoering door explosie van biogas / gas	Veiligheid, Milieuschade, (des-) investeringen, hogere exploitatie kosten ivm opvang gevolgen	2D	Strategisch Operationeel	preventief	Atexmaatregelen en controle op beheer en onderhoud ATEX installaties.	1D	250.000	25.000
32	Bij uitbesteden van de procesvoering, risico van faillissement van het bedrijf (bijv. TDH Venlo)	Kwaliteitsverlies + hogere kosten door inzet extra mensen en middelen	2D	Operationeel	preventief	<ul style="list-style-type: none"> Aandacht bij aanbesteding. Marktonderzoek en contractvorming / -management 	2C	250.000	75.000
33	Met terugwerkende kracht naheffing extra afvalstoffenheffing.	Financiële consequentie	2D	Strategisch Compliance	geen	Wordt actief gevolgd door Unie van Waterschappen.	2D	250.000	250.000
34	Langdurige uitval van de slijdrooginstallatie Susteren met als gevolg het niet kunnen afzetten van ontwaterd slib	Financiële consequentie	2D	Strategisch Operationeel	preventief	Technische aanpassingen van de droger en het opzetten van een drogerorganisatie ten behoeve van onderhoud en beheer.	2C	250.000	75.000
35	Het door WBL niet, onjuist of onvolledig naleven en/of uitvoering geven aan contracten met derden (gemeenten)	Milieuschade, imagoschade, financiële schade	2B	Strategisch Operationeel	preventief	<ul style="list-style-type: none"> Contracten Verzekeringen Contractmanagement 	2A	35.000	10.000
36	Het door WBL niet, onjuist of onvolledig naleven en/of uitvoering geven aan contracten en/of samenwerking met derden (bedrijfsleven) en/of het niet ontvangen van de betaling van verrichte en gefactureerde diensten.	Financiële risico's, geen core-business, imagoschade, verantwoordelijkheid als ontwerpende partij	2B	Strategisch Operationeel	preventief	<ul style="list-style-type: none"> Contracten Verzekeringen Contractmanagement 	2A	35.000	10.000
37	Faillissement van bedrijfskritische leveranciers/afnemers (o.a. externe afzet slib)	Milieuschade Verstoring bedrijfsvoering Onvoorzien financiële kosten	2D	Strategisch Operationeel	preventief	<ul style="list-style-type: none"> Contractmanagement Bankgaranties 	2D	250.000	250.000
38	Metten van nieuwe gevaarlijke stoffen in het afvalwater a.g.v. vernieuwde en verbeterde analyse- en meettechnieken	Milieuschade, imagoschade, financiële schade	2C	Strategisch Compliance Operationeel	repressief	geen	2C	75.000	75.000
39	Het zich voordoen van een grote calamiteit die niet valt onder de reikwijdte van de 'Wet tegemoetkoming Schade bij rampen en zware ongevallen'	Milieuschade, financiële schade	1D	Strategisch Operationeel	repressief	geen	1D	25.000	25.000
40	Nieuwe wet/regelgeving of wijzigingen van richtlijnen van bevoegd gezag met direct effect op de bedrijfsvoering en/of aanbestedingen.	Milieuschade, imagoschade, financiële schade	2B	Strategisch Compliance Operationeel	repressief	geen	2B	35.000	35.000
41	Aansprakelijkheid bij het werken voor derden waarvoor WBL geen dekking heeft onder verzekeringen. Bijvoorbeeld aansprakelijkheid voor schade bij gemeentelijke objecten die niet (volledig) is gedekt door de aansprakelijkheidsverzekering	Financiële schade / imago schade	1D	Operationeel Compliance	preventief	Kwaliteit en competenties medewerkers op voldoende niveau houden om ongewenste situaties te voorkomen	1D	25.000	25.000
TOTAAL								12.067.500	3.336.000

7.4 Bijlage 4: Staat van activa

SVA	omschrijving	Cumulatieven per 31-12-2020			Boek-waarde 31-12-2020	Nieuwbouw derden / Uitgaven	Nieuwbouw derden Subsidies	Desinvestering	Geacti- veerde lasten	uitgaven OHW naar SVA 2021	subsid. OHW naar SVA 2021	afschrijving Nieuw geactiveerd deel	Afschrijving / aflossing deel	Cumulatieven per 31-12-2021			Boek- waarde 31-12-2021	Toegerek. rente 2021
		Aanschaf- waarde	Subsidies	Afschrijving /aflossing										Aanschaf- waarde	Subsidies	Afschrijving /aflossing		
Financiële vaste activa																		
		20.000	0	0	20.000	0	0		0	0	0	0	0	20.000	0	0	20.000	0
0301	Aandelen en deelnemingen	20.000	0	0	20.000	0	0		0	0	0	0	0	20.000	0	0	20.000	0
0303	Vaste leningen aan ambtenaren	0	0	0	0	0	0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0304	Vaste leningen aan overheden	0	0	0	0	0	0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Immateriële vaste activa																		
		12.577.378	319.820	11.329.411	928.147	0	0		1.802.136	0	12.330	880.452	14.379.514	319.820	12.222.193	1.837.501	23.898	
0101	Uitgaven afsluiten geldleningen	5.804.457	0	5.804.457	0	0	0		0	0	0	0	5.804.457	0	5.804.457	0	0	
0102	Uitgaven onderzoek/ontwikkeling	6.772.921	319.820	5.524.954	928.147	0	0		1.802.136	0	12.330	880.452	8.575.057	319.820	6.417.736	1.837.501	23.898	
0103	Subsidies/ bijdragen aan derden	0	0	0	0	0	0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	
0104	Afkoopsommen aan overheden	0	0	0	0	0	0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	Overige immateriële activa	0	0	0	0	0	0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Materiële vaste activa																		
		846.842.932	53.515.484	606.530.396	186.797.052	0	0		83.512.534	1.474.500	880.455	23.164.660	930.355.466	54.989.984	630.575.510	244.789.971	3.729.285	
0201	Gronden	8.806.269	816.376	-4.236	7.994.129	0	0		0	0	0	0	8.806.269	816.376	-4.236	7.994.129	138.152	
0202	Vervoermiddelen en werktuigen	2.063.735	0	1.877.422	186.313	0	0		0	0	0	93.156	2.063.735	0	1.970.578	93.156	2.415	
0203	Overige bedrijfsmiddelen	40.210.081	0	24.044.348	16.165.732	0	0		775.697	0	58.912	3.468.151	40.985.777	0	27.571.412	13.414.366	255.598	
0204	Kantoren, centrale werkplaatsen	26.351.659	443.763	18.892.482	7.015.413	0	0		5.867.003	-11.234	0	1.056.745	32.218.662	432.530	19.949.227	11.836.905	162.900	
02071	ZTW: Transportsysteem	260.557.328	30.584.489	196.548.739	33.424.100	0	0		9.469.133	1.482.930	-15.089	3.351.994	270.026.460	32.067.420	199.885.644	38.073.397	617.800	
02072	ZTW: Zuiveringsinstallaties	446.066.305	20.520.076	312.882.789	112.663.440	0	0		66.024.840	2.804	827.420	12.876.161	512.091.145	20.522.879	326.586.370	164.981.896	2.399.096	
02073	ZTW: Slibontwateringsinstallaties	44.556.416	1.149.040	37.147.355	6.260.022	0	0		1.074.822	0	7.072	1.943.665	45.631.238	1.149.040	39.098.091	5.384.107	100.615	
02074	ZTW: Drogers	18.231.141	1.740	15.141.497	3.087.904	0	0		301.038	0	2.139	374.787	18.532.179	1.740	15.518.424	3.012.015	52.709	
0210	Overige materiële vaste activa	0	0	0	0	0	0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Immateriële vaste activa (OHW)																		
		1.403.674	0	0	1.403.674	167.770	0		-1.571.443	0	0	0	0	0	0	0	0	
701101	Uitgaven afsluiten geldleningen	0	0	0	0	0	0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	
701201	Onderzoek en ontwikkeling	1.403.674	0	0	1.403.674	167.770	0		-1.571.443	0	0	0	0	0	0	0	0	
Materiële vaste activa (OHW)																		
		61.618.973	842.264	0	60.776.708	35.236.641	1.430.348		-83.743.227	-1.474.500	0	0	13.112.386	798.112	0	12.314.274	0	
	Gronden	0	0	0	0	0	0		0	0	0	0	0	0	0	0	0	
712001	Vervoermiddelen en werktuigen	5.323	0	0	5.323	0	0		0	0	0	0	5.323	0	0	5.323	0	
713001	Overige bedrijfsmiddelen	1.116.623	23.235	0	1.093.388	1.615.766	204.587		-767.519	0	0	0	1.964.870	227.823	0	1.737.047	0	
714001	Kantoren, centrale werkplaatsen	4.139.092	-108.966	0	4.248.058	1.727.911	97.732		-5.867.003	11.234	0	0	0	0	0	0	0	
717xxx	Zuiveringstechnische werken	56.357.935	927.995	0	55.429.940	31.892.964	1.128.029		-77.108.705	-1.485.734	0	0	11.142.194	570.289	0	10.571.904	0	
Totaal activa		922.462.956	54.677.569	617.859.806	249.925.581	35.404.410	1.430.348		0	0	0	892.785	24.045.112	957.867.366	56.107.917	642.797.704	258.961.746	3.753.183
Totaal SVA		859.440.310	53.835.304	617.859.806	187.745.199	0	0		85.314.670	1.474.500	892.785	24.045.112	944.754.979	55.309.804	642.797.704	246.647.471	3.753.183	
Totaal OHW		63.022.646	842.264	0	62.180.382	35.404.410	1.430.348		-85.314.670	-1.474.500	0	0	13.112.386	798.112	0	12.314.274	0	

7.5 Bijlage 5: Staat van eigen kapitaal, reserve en voorzieningen

Omschrijving (Bedragen in € 1)	Gemiddelde rentevoet 2021 = 0,47%							
	Boekwaarde 31-12-20	Bestemming resultaat vorig boekjaar	Vermeerdering	Vermindering	Resultaat huidig boekjaar	Aanzuivering Waterschap Limburg	Boekwaarde 31-12-21	Berekende rente die niet aan de reserve wordt toegevoegd
Reserves								
Algemene reserve	0	875.818	0	875.818			0	
Risico reserve	525.135		675.818	0			1.200.953	
	525.135	875.818	675.818	875.818	0	0	1.200.953	-4.526
Reserve innovatie en duurzaamheid	0	0	0	0			0	
Bestemmingsreserve innovatie	0	0	200.000	0			200.000	
Resultaat huidig boekjaar					-1.626.262		-1.626.262	
Totaal Eigen vermogen	525.135	875.818	875.818	875.818	-1.626.262	0	-225.309	-4.526
Voorzieningen:								
Voorziening vitaliteitsuren	0		18.000	0			18.000	
Voorziening hoogwatercrisis	0		171.875	0			171.875	
Totaal Voorzieningen	0	0	189.875	0	0	0	189.875	0
Totaal eigen vermogen / voorzieningen	525.135	875.818	1.065.693	875.818	-1.626.262	0	-35.434	-4.526

7.6 Bijlage 6: Staat van geldleningen

nr.	Oorspronkelijk bedrag van de lening	Datum en nummer van: a. het bestuursbesluit b. het goedbesluit	Leningnummer	Rentepercentage	Looptijd in jaren	L= lineaire afl.	Vervaldag rente betaling	Restant bedrag van de lening per 31-12-2022	Bedrag van de in de loop van het dienstjaar opgenomen geldleningen	Nog niet verschenen rente per 31-12-2022	Betaalde rente of rentebestanddeel annuïteit	Ten laste van het boekjaar komende rente	Nog niet verschenen rente per 31-12-2023	Aflossing		Restant bedrag van de lening per 31-12-2023
														Valuta	Regulier	
05/01	15.000.000		1-23897	3,510	20	L	20-jul	2.250.000		35.319	78.975	67.202	23.546	20/7	750.000	1.500.000
06/01	15.000.000	ASN	ASN	4,070	20	L	1-nov	3.000.000		20.350	122.100	117.013	15.263	1-nov	750.000	2.250.000
09/1	15.000.000	nr. 1-26369	1-26369	4,040	20	L	4-nov	5.250.000		33.583	212.100	207.303	28.785	4-nov	750.000	4.500.000
11/1	18.000.000	nr.1-27469	1-27469	0,155	20	L	1-dec	8.100.000		1.046	12.555	12.439	930	1-dec	900.000	7.200.000
12/1	23.000.000	nr.1-27795	1-27795	2,770	20	L	3-dec	11.500.000		24.776	318.550	316.072	22.299	3-dec	1.150.000	10.350.000
13/1	10.000.000	nr. 1-28205	1-28205	2,875	20	L	16-dec	5.500.000		6.589	158.125	157.526	5.990	16-dec	500.000	5.000.000
15/1	20.000.000	nr. 1-28965	1-28965	1,382	20	L	16-dec	13.000.000		7.486	179.660	179.084	6.910	16-dec	1.000.000	12.000.000
16/01	70.432.638		1-29151	2,660	20	L	1-jul	49.302.846		655.728	1.311.456	1.264.618	608.890	13/12	3.521.632	45.781.214
16/1	15.000.000		1-29287	1,010	20	L	1-dec	10.500.000		8.838	106.050	105.419	8.206	1-dec	750.000	9.750.000
17/1	15.000.000		1-29633	1,080	20	L	15-dec	11.250.000		5.400	121.500	121.140	5.040	15-dec	750.000	10.500.000
18/1	15.000.000		1-29935	1,150	20	L	17-dec	12.000.000		5.367	138.000	137.665	5.031	17-dec	750.000	11.250.000
19/1	14.500.000		1-30249	0,195	15	L	10-jul	11.600.000		10.682	22.620	21.730	9.792	10-jul	966.667	10.633.333
19/2	24.000.000		1-30414	0,433	20	L	17-dec	20.400.000		3.435	88.332	88.130	3.233	17-dec	1.200.000	19.200.000
20/1	35.000.000		1-30383	0,440	20	L	1-dec	31.500.000		11.550	138.600	137.958	10.908	1-dec	1.750.000	29.750.000
21/1	10.000.000		1-30384	0,536	20	L	1-dec	9.500.000		4.243	50.920	50.697	4.020	1-dec	500.000	9.000.000
21/2	37.000.000			0,488	20	L	15-okt	35.150.000		14.294	171.532	170.780	13.542	15-okt	1.850.000	33.300.000
22/1	16.000.000		1-30385	0,638	20	L	1-dec	16.000.000		8.507	102.080	101.655	8.081	1-dec	800.000	15.200.000
22/1	10.000.000			1,000	20	L	1-dec	10.000.000		8.333	100.000	99.583	7.917	1-dec	500.000	9.500.000
23/1	17.000.000		1-30386	0,725					17.000.000			10.271	10.271	1-dec		17.000.000
23/1	6.000.000			1,500					6.000.000			7.500	7.500	1-dec		6.000.000
TOTAAL	400.932.638							265.802.846	23.000.000	865.525	3.433.155	3.373.783	806.153		19.138.299	269.664.548

